

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**VOGIN-IP-lezing
op 18 april 2024**

Van prompts en AI
tot factchecking
en taxonomie

Lees Simpel-app
Beter lezen met AI

**IProfiel Christa
Niehot (Erasmus MC)**
'Programmeren en
puzzelen met taal'

Auteursrecht
Van wie is een
academische
publicatie?

2024 | 02

DRIE PRAKTIJKCASES
**'NOODZAAK
OM AI TRANSPARANT
EN TOEGANKELIJK
TE MAKEN'**

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events, podcast en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (28ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

redactie

Marjo Bakker, Maarten
Brinkerink, Wilbert Helmus,
Vincent M.A. Janssen,
Leen Liefsoens, Cindy Lammers
(hoofdredacteur), Matthijs
van Otegem, Mirjam Raaphorst,
Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

medewerkers
aan dit nummer

Simon Been, Wouter Bronsgeest,
Jos Damen, Willem Jan Faber,
Rob Feenstra, Maarten Hafkamp,
Frank Huysmans, Anneke de Maat,
Marijn Mostart, Maarten Zeinstra

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciëne Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

12

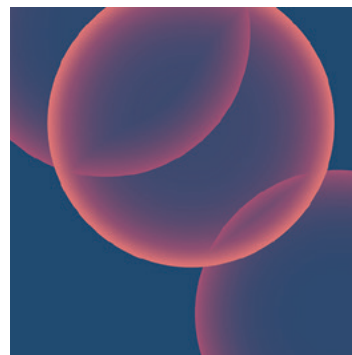
VOGIN-IP-lezing 2024

Op 18 april vindt alweer de twaalfde editie van de VOGIN-IP-lezing plaats. Locatie: de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). Naast acht interessante lezingen zijn er ook tien workshops om uit te kiezen: van prompts en AI tot factchecking en taxonomie.

14

AI in het informatiedomein (5)

Wat is de invloed van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt dit onderwerp belicht vanuit verschillende invalshoeken. Het vijfde deel betreft drie cases: generatieve AI in het onderwijs, bij de gemeente Amsterdam en bij de rijksoverheid.

20

IProfiel: Christa Niehot

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door. In deel 10: Christa Niehot, biomedisch informatiespecialist bij het Erasmus MC en freelance informatiespecialist medisch literatuuronderzoek.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Tentoonstelling
READ

07

IP Lingo

Schoonmaak-
robot

08

News Facts

Nieuwswaardige
feiten

19

Column Frank
Huysmans

Strijden tegen
desinformatie
– of voor
informatie?

22

Juridische kwesties

Wie is de rechthebbende van academische publicaties of van onderwijsmateriaal: de werkgever of de werknemer? Bij universiteiten is het een prangende vraag, maar een nieuw adviesrapport komt er ook nu weer niet uit. Wat is de stand van zaken?

26

Victorine uitgelicht

Hester Benedictus won eind vorig jaar de initiatiefprijs bij de Victorines voor haar Lees Simpel-app. Deze gratis app helpt mensen ingewikkelde brieven van instanties te lezen met behulp van AI. De winnaar uitgelicht.

28

Mensenhuid en borduurwerk

Informatieprofessionals zijn specialisten, en velen van hen zijn mateloos geïnteresseerd in een specialistisch onderwerp als bijzondere boekbanden. Vorig jaar verschenen over dit onderwerp twee boeken. Jos Damen schreef er een recensie over.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

VERGAARBAK

Met net genoeg bagage voor de meest noodzakelijke spullen, een e-reader met boeken die al lange tijd liggen te wachten op aandacht, op de fiets de mooiste plekken ter wereld zien – het is een avontuur waar ik met warme gevoelens op terugkijk. Bonnefooiën, het liefst, maar helaas is dat sinds corona welhaast ondoenlijk geworden. Dus wordt er een reisorganisatie ingeschakeld. Het eerste contact is goed. Inge, onze ‘persoonlijk begeleider’, hangt geregeld aan de lijn om ‘af te stemmen’, maar al snel begint het op papier te schuren. Het programma blijft maar niet kloppen na tig aanpassingen – de tsunami aan dt-fouten nog daargelaten. Het mailen leidt tot een opeenstapeling van onduidelijkheden: na Inge volgen Petra en Teun, dan weer Inge, die van elkaar niet lijken te weten wat ze doen. Het duurt even voor ik het doorheb, maar ze werken allemaal vanuit dezelfde (generieke) mailbox.

Toeval wil dat ik dit onlangs ook bij twee andere organisaties heb meegemaakt (waaronder een uit de informatiesector). De mailbox als vergaarbak. Dan heb je heel strakke afspraken nodig over *wie wat* oppakt en *waar* opslaat zodat iedereen ‘het’ op een snelle en logische manier kan terugvinden. Daar kan een informatiesysteem natuurlijk bij helpen, maar veel komt ook aan op onderlinge afstemming en communicatie, anders wordt het een zootje. Ik moest meteen denken aan de digitale fitheid volgens Aslander (zie de vorige IP) en aan hoe individuele kenniswerkers niet bedreven zijn in het omgaan met hun eigen informatie. Laat staan als het gaat om dit in teamverband te doen. Gelukkig hebben we dan de informatieprofessional. Hoera! In het geval van het reisbureau niet relevant, vermoed ik, maar voor andere organisaties zeker wel. Daar ligt een schone taak. <

33

KB Onderzoekskroniek
Generatieve AI

34

Gelezen
Studie- en leesvoer voor IP'ers

36

Gespot
Bibliotheken, boeken, buitenland

38

Van de KNVI
Beroepsverenigingsnieuws

39

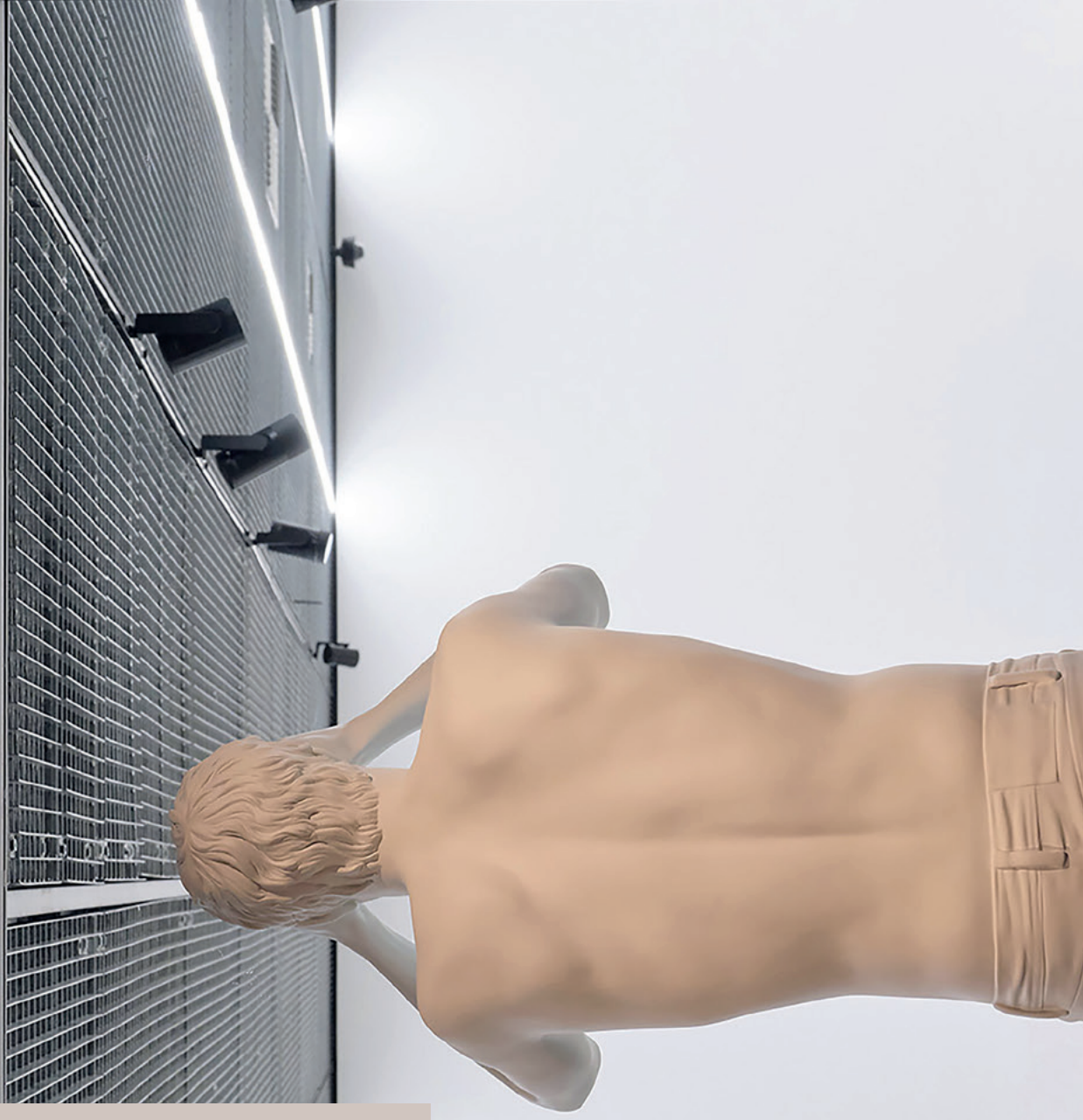
Lifehacking
Bijblijven op één plek

READ ME

Elmgreen & Dragset – ofwel Michael Elmgreen uit Denemarken en Ingar Dragset uit Noorwegen – is een Scandinavisch kunstenaarsduo dat al jarenlang verdienstelijk samen aan de weg timmert met (maatschappelijk getinte) kunst en exposities. Onlangs streken ze voor het eerst neer in de Tsjechische hoofdstad Praag, in de Kunsthalle Praha, om daar eigen werk en werk van zestig andere kunstenaars bijeen te brengen rondom één thema: READ. Met een essentiële plaats voor 'de rol van lezen, het boek en de bibliotheek' in een steeds verder digitaliserende wereld.

Point of View, Part 1, 2023. Elmgreen & Dragset. Foto: Vojtěch Veselý

> Meer over
READ lees je op
pagina 6.

Vervolg
van
pagina
4-5.

HULDE AAN DE HOEDERS VAN KENNIS

Voor hun eerste grote tentoonstelling in Tsjechië hebben Elmgreen & Dragset de Kunsthalle Praha omgeturnd tot een 'nieuwsgierige openbare bibliotheek'. READ is 'een eerbetoon aan het literaire erfgoed en de cultuur van bibliotheken' – in Praag maar ook ver daarbuiten.

De tentoonstelling vindt zijn oorsprong in een eerste ontmoeting van Elmgreen & Dragset met *Les jouets défendus* (Verboden speelgoed) uit 1916 van Giorgio de Chirico, een cruciaal stuk in de collectie van Kunsthalle Praha. Dit schilderij, met naamloze boeken afgebeeld als geometrische vormen in een raadselachtige setting, wekte de nieuwsgierigheid van het duo om dieper in de collectie van Kunsthalle Praha te duiken en werken te ontdekken die resoneren met De Chirico's metafysische weergave van boeken.

In READ brengen Elmgreen & Dragset eigen werk en werk van zestig internationale kunstenaars samen. Met de historische en

blijvende betekenis van boeken als focus presenteert de tentoonstelling zichzelf als een minimalistische weergave van een moderne bibliotheek die aanzet tot nadenken over onze relatie met boeken als fysieke objecten in het digitale tijdperk. De titel READ dient een tweeledig doel: het stimuleert niet alleen het lezen zelf, maar ook het leren en begrijpen, zoals in 'read the signs', 'read a situation' en 'read the room'.

Kunst tussen de boekenplanken

Daarnaast zoomt READ in op de bibliotheek en haar belang: niet alleen als een cruciale ruimte voor het delen van kennis, maar

Foto: Maria Belova

ook als een aanbieder van essentiële diensten.

De tentoonstelling is verdeeld over twee grote zalen. In Gallery 1 komen bezoekers een vertrouwde bibliotheekopstelling tegen met boekenplanken, een informatiebalie, leestafels en een wc. De ruimte bevat strategisch geplaatste kunstwerken, sommige verborgen tussen de boekenplanken. READ herbergt ook de vijfde versie van *Diaries*, een duurzame

performance van Elmgreen & Dragset. In *Prague Diaries* zitten vijf jonge mannen op woensdag en in het weekend aan een lange tafel in hun dagboek te schrijven. Ze nodigen bezoekers uit om over hun schouders mee te lezen en tijdens pauzes de boekjes door te nemen.

Ontoegankelijk maken

In Gallery 2 ontwrichten Elmgreen & Dragset traditionele bibliotheek-

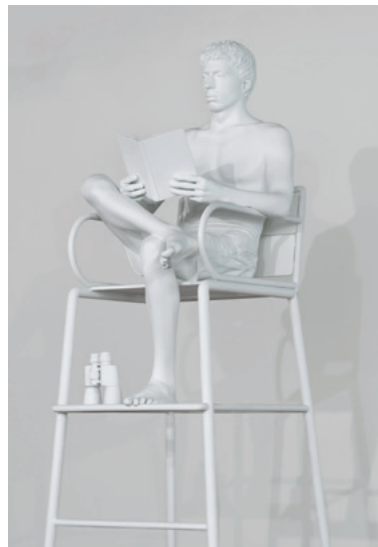

Foto: Vojtěch Veškrna

The Guardian, 2023, Elmgreen & Dragset

Black Studies, 1970s, Emory Douglas

Schoonmaakrobot

Projectleider/consulent bij de
Universitaire Bibliotheken Leiden (focus
op onder meer de digitale bibliotheek) en
museumdocent bij het Cobra Museum

‘Als hij viezigheid
vindt op plaatsen
waar hij niet voor
is ingesteld, stuurt
hij een foto naar de
beheerder’

structuren door bepaalde elementen ontoegankelijk te maken. Boekenplanken hangen ondersteboven aan het plafond en een versleten, niet te beklimmen trap leidt naar een deur met het opschrift *Filozofie*. In de ruimte zijn papieren werken tentoongesteld in grote glazen vitrines onder toezicht van *The Guardian*, een sculptuur die speciaal voor READ is gemaakt. Een andere installatie belicht onlangs verboden boeken en benadrukt het blijvende belang van bibliotheken als opslagplaatsen van kennis. Daarmee probeert de tentoonstelling ook een verband te leggen tussen de huidige politieke onrust en de uitdagingen waarmee totalitaire regimes in het verleden werden geconfronteerd.

> READ is nog tot en met
22 april 2024 te zien in de
Kunsthalle Praha. <

I, 2023, MASSIMODECARLO

Foto: Maria Belova

Foto: Vojtěch Veškrna

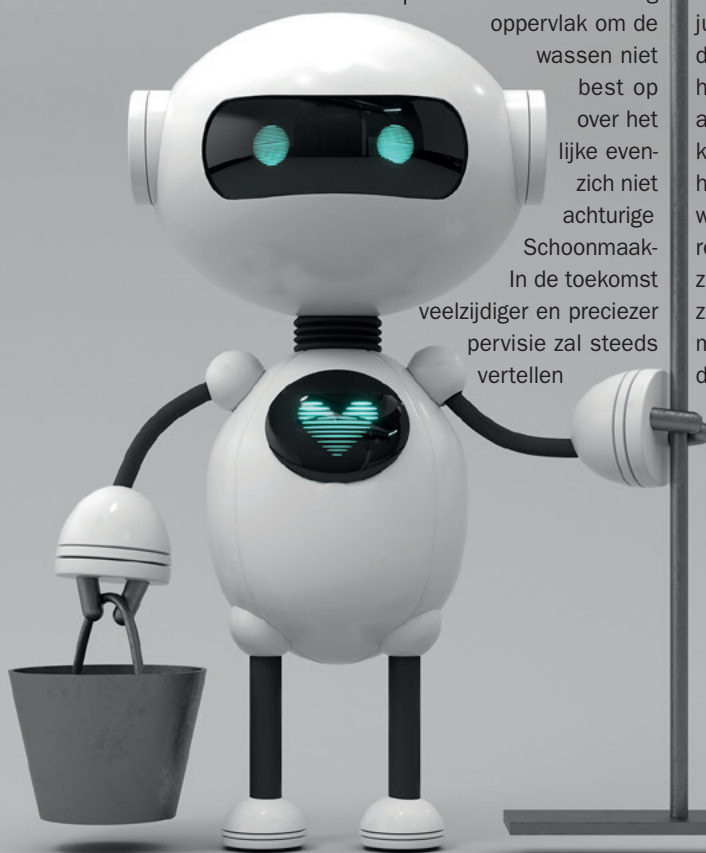
Je kunt in dit blad maandelijks artikelen lezen over de laatste ontwikkelingen op het gebied van AI. Uiteraard zijn die vooral gericht op het interessegebied van informatieprofessionals. Je kunt daardoor, bewust of onbewust, het idee hebben dat AI zich vooral op dat gebied ontwikkelt, maar niets is natuurlijk minder waar. Ik stuitte bij toeval op een whitepaper over schoonmaakrobots en werd door dat artikel een voor mij nieuwe wereld ingezogen. Natuurlijk ken ik die kleine ronde stofzuigertjes die net niet in de hoekjes komen, maar dat is niets vergeleken met indrukwekkend klinkende apparaten als de Intellibot Hydrobot of de Lionsbot Rex.

De in Israël ontwikkelde Spiderman wast ramen van wolkenkrabbers in Hongkong, in het Máxima Medisch Centrum in Veldhoven desinfecteert robot Sam operatiekamers, en de wc-robot van Somatic maakt toiletten in kantoorgebouwen schoon. Hierbij moet ik wel aantekenen dat de robot alleen de standaard-schoonmaak doet. Als hij viezigheid vindt op plaatsen waar hij niet voor is ingesteld, stuurt hij een foto naar de beheerder, die dan alsnog met emmer en dweil naar de plek des onheils moet. Ik laat aan je verbeelding over om welke situaties het dan gaat. Niettemin zijn de kosten per uur lager dan het minimumuurloon, en daarmee is meteen ook de grootste stimulator voor de ontwikkeling van dit soort producten genoemd. Schoonmakers zijn schaars en de kosten voor het schoonmaken van een gebouw zijn aanzienlijk.

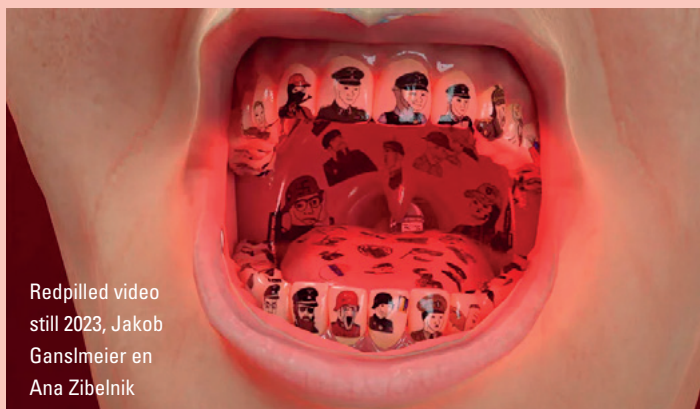
Door de toepassing van
beter in staat om meer
dweilen niet domweg
oppervlak om de
wassen niet
best op
over het
lijke even-
zich niet
achturige
Schoonmaak-
In de toekomst
veelzijdiger en preciezer
pervisie zal steeds
vertellen

Al zijn schoonmaakrobots steeds
complexe taken uit te voeren. Ze
een vloer, maar analyseren eerst het
juiste reinigingswijze te kiezen. Ze
domweg een raam, maar doen hun
hardnekkige vlekken. En ze werken
algemeen sneller dan hun mense-
knieën, al was het maar omdat ze
hoeven te houden aan pauzes of
werkdagen.

robots zijn nog volop in ontwikkeling.
zullen de apparaten goedkoper,
zijn. Menselijke tussenkomst of su-
minder nodig zijn. Ik kan je nu al
dat er een klein hoeraatje te horen
zal zijn wanneer de eerste all-in-one
schoonmaakrobot zijn intrede
doet in het gezin Feenstra.

Meer IP Lingo's lezen?
Je vindt ze in het archief op
informatieprofessional.nl. <

FOAM-TENTOONSTELLING GIGA OVER RADICALISERING IN DE ONLINE OMGEVING

Tot en met 26 mei dit jaar is in fotografiemuseum Foam GIGA te zien, een tentoonstelling van Jakob Ganslmeier en Ana Zibelnik die hun blik werpen op de hedendaagse ontwikkelingen van radicalisering in de online omgeving en via sociale media.

Met hun onderzoeksproject willen ze aantonen hoe memes en andere onschuldig ogende zaken zoals muziek, filmpjes en afbeeldingen kunnen worden gebruikt als code-taal voor extreemrechtse ideeën die ongemerkt hun weg vinden naar het publieke domein. Volgens Ganslmeier en Zibelnik spelen sociale media een cruciale rol in de opkomst van rechts-extremisme en polarisatie. De tentoonstelling bestaat uit een compilatie van videower-

ken, waaronder Redpilled, Public Enlightenment en het meest recente werk Bereitschaft ('bereidwilligheid' of 'paraatheid'). Ieder videowerk biedt een nadere kijk op 'de gevaarlijke ondertoon van cynische humor en de fascinatie voor en "verantwoording" van geweld'.

Foam wil op zijn beurt met GIGA 'niet alleen de complexiteit van beeldvorming op sociale media illustreren, maar ook een bijdrage leveren aan de algehele mediawijsheden van de gebruikers.' <

Heb je nieuws te melden, een trend gespot of een tip die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Meer nieuws
vind je op
informatieprofessional.nl
en in de nieuwsbrief
van IP.

WEBSITE EN

De Europese Digital Services Act (DSA) is sinds 17 februari van kracht. Hiermee worden de rechten van gebruikers van online platformen, waaronder sociale media, beter beschermd tegen de macht van grote techbedrijven. Met een nieuwe website en een campagne wil de organisatie Bits of Freedom gebruikers hierop wijzen.

PODCASTMAKERS BHIC VAN KLASSIEKE MOORD

Marietje Kessels (ingekleurd)

In de zaak rond het in 1900 vermoorde Tilburgse meisje Marietje Kessels zijn nieuwe archiefstukken opgedoken, afkomstig uit een van de archieven van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC). Het gaat om honderden handgeschreven getuigenverklaringen, bewijsstukken, brieven en notities die niet eerder zijn onderzocht. Deze nieuwe getuigen van een cold case zijn te horen in een speciale aflevering van de podcast 'Het geheugen van Brabant'.

CAMPAGNE WIJZEN OP START DIGITAL SERVICES ACT

De regels van de DSA kunnen grote impact hebben op de manier waarop mensen online hun stem kunnen laten horen. Op de site jouwplatformrechten.nl is informatie te vinden over waar gebruikers recht op hebben, wat een platform ze verschuldigd is en hoe ze hun rechten daadwerkelijk kunnen gebruiken. Op de site staat bijvoorbeeld hoe melding van illegale content kan worden gemaakt, hoe een klacht bij een platform kan worden ingediend en hoe de volgorde van een feed kan worden aangepast.

Campagne 'Blijf luid!'

Bits of Freedom wil de site ook on-

der de aandacht brengen van activistische organisaties en mensen uit het maatschappelijke middenveld. 'Zij hebben sociale media nodig om een doelgroep te bereiken, maar worden nog veel te vaak tegengehouden door big tech', meldt de organisatie. 'Hun content wordt verwijderd, ze kunnen geen advertenties plaatsen of ze krijgen zogenoemde "shadow bans" opgelegd.' Met de campagne 'Blijf luid!' roept Bits of Freedom deze groep op om luid te blijven door de nieuwe regels uit de wet te gebruiken. In dit kader is ook een manifest gepubliceerd (jouwplatformrechten.nl/manifesto), ondertekend door activisten en organisaties.

ONTDEKKEN ARCHIEF ZAAK MARIETJE KESSELS

De moord op de elfjarige Marietje Kessels werd nooit opgelost, maar veroorzaakte landelijke opschudding. Er kwam geen onderzoek naar enkele mogelijke verdachten, wat leidde tot blijvende speculaties. Het meisje ging op een zomerse dag een brief posten vlak bij haar

huis, maar die brief werd nooit bezorgd en Marietje verdween spoorloos. Twee dagen later werd haar lichaam gevonden in de nabijgelegen kerk.

Archieven nu pas opgedoken

Christian van der Ven, archivaris bij het BHIC, zegt dat in 1918 een

zekere Henri Charles Breithaupt, een verwarde Luxemburger, de moord heeft bekend. 'Zijn bekendheid had geen enkele grond en kwam voort uit meerdere psychische stoornissen. Het leidde echter wel tot een geding, en voor de behandeling daarvan zijn destijds archieven van de oorspronkelijke rechtszaak uit 1901 en 1902 opgevraagd.'

Waarom de archieven nu pas zijn opgedoken, legt podcastmaker Marilou Nillesen, ook werkzaam

bij het BHIC, uit: 'Na behandeling zijn deze oude documenten niet teruggestuurd maar opgeborgen in het dossier Breithaupt. Zo komt het dat archiefstukken over Marietje Kessels meer dan honderd jaar verborgen zaten in dit dossier. Dankzij het inventarisatiewerk van een van onze vrijwilligers zijn ze nu aan het licht gekomen.'

'De Moord op Marietje Kessels: nieuwe getuigen van een oude cold case' is te beluisteren via alle podcast-apps en bhic.nl/podcast.

Christian van der Ven en Marilou Nillesen

Collage archiefstukken

HACKTIVISME EN DESINFORMATIE BELANGRIJKSTE TRENDS IN CYBERCRIME

Geopolitieke instabiliteit wakker naast cybercrime ook steeds meer hacktivisme – hackers met politieke of sociale motieven – aan. Daarnaast heeft desinformatie zich als dienst snel ontwikkeld tot een krachtig hulpmiddel voor cybercriminelen. Het zijn twee van de grootste trends in cybercrime, blijkt uit een rapport van SoSafe.

Met het Cybercrime Trends 2024 rapport wil de organisatie duidelijk maken wat individuen en organisaties de komende tijd kunnen verwachten op het gebied van cybercrime. Inmiddels is de helft van de Neder-

landse bedrijven in de afgelopen drie jaar het slachtoffer geworden van een cyberaanval.

Desinformatie-as-a-service

Twee grote trends zijn hacktivisme en desinformatie, zo staat in het

rapport. 'Hacktivistische groepen over de hele wereld voeren gerichte cyberaanvallen uit op actoren en organisaties waartegen ze politieke of sociale bezwaren hebben.' Voorbeelden hiervan zijn het onder druk zetten van Elon Musk

om Starlink in Sudan te activeren of het initiëren van DDoS-aanvallen tegen westerse defensiedoelen sinds het begin van de oorlog in Oekraïne. Volgens beveiligingsexperts zal hacktivisme blijven toenemen, vooral in verband met het huidige conflict in Gaza, omdat de geopolitieke instabiliteit in regio's over de hele wereld aanhoudt.

Daarnaast maken cybercriminelen steeds meer gebruik van desinformatie. Deze tactiek wordt steeds vaker ingezet om de publieke opinie te manipuleren en de politiek te beïnvloeden. Voor deze campagnes maken hackers gebruik van recente technologie en AI om de authenticiteit te vergroten en zeer overtuigende verhalen op te bouwen. Zo zetten hackers vorig jaar een deepfake van twee politici in tijdens de verkiezingen in Slowakije. SoSafe waarschuwt met belangrijke verkiezingen in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten in het vooruitzicht voor beïnvloeding door desinformatie. <

WIKIMEDIA BELOONT BEVORDERING VRIJE KENNIS MET DE VERBINDINGSPRIJS

Wikimedia Nederland heeft de Verbindingsprijs geïntroduceerd, waarbij jaarlijks bijzondere bijdragen aan de bevordering van vrije kennis worden beloond. Bijdragen uit Nederland, Vlaanderen, Suriname en het Caribische deel van het Koninkrijk kunnen meedingen naar de prijs.

Er zijn verschillende projecten en initiatieven rond verspreiding van 'vrije kennis', zoals die van Wikimedia zelf. De organisatie noemt ook Creative Commons, Open Streetmap, Open Access, OSINT, Open Zorg, Makers, Open Source, Open Design, Open GLAM en Open Overheid. Met de Verbindingsprijs wil Wikimedia Nederland de samenwerking tussen verschillende losstaande initiatieven bevorderen. Voor de onderscheiding komt bijvoorbeeld een afgerond vrijekennisproject in aanmerking, of de lancering van een tool om kennis te delen. Ook de organisatie van een 'sterk verbindend' evenement maakt kans.

Nomineren

Personen, organisaties, samenwerkingen, projecten en initiatieven in

Nederland, Vlaanderen, Suriname en het Caribische deel van het Koninkrijk kunnen zich voor 18 april kandidaat stellen of genomineerd worden. Dat kan via de website van Wikimedia Nederland of via een e-mail aan secretaris@wikimedia.nl.

De winnaar ontvangt een kunstwerk en een oorkonde uit handen van de juryvoorzitter. De Verbindingsprijs wordt uitgereikt tijdens WikiconNL 2024, de jaarlijkse Wikimedia-conferentie, op 18 mei. <

OVERHEID DOET STEEDS LANGER OVER BEHANDELING INFORMATIEVERZOEK

Ministeries doen steeds langer over de behandeling van verzoeken om informatie te delen. Vorig jaar moesten aanvragers gemiddeld 172 dagen wachten op documenten die ze hadden

opgevraagd door een beroep te doen op de Wet open overheid (Woo).

De Woo schrijft voor dat iemand die een informatieverzoek indient binnen 42 dagen een besluit moet ontvangen. Het gemiddelde lag in 2023 op 172 dagen voor er een besluit was genomen. Dat is langer dan het jaar ervoor, toen het nog 167 dagen was. Dat blijkt uit onderzoek van het Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI), de Open State Foundation en de Universiteit van Amsterdam (UvA). Slechts bij 17 procent van de aanvragen werd een besluit op tijd genomen.

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en journalisten

kunnen overheidsorganisaties vragen om informatie via een Woo-verzoek. Zo krijgen ze inzicht in hoe besluiten tot stand zijn gekomen. Aanvragers kunnen bijvoorbeeld e-mails en gespreksverslagen inzien. Wettelijk ligt de termijn op 28 dagen, met veertien dagen verlenging tot 42.

'Informatie vaak niet goed geordend'

Het ministerie van Financiën is het traagst met gemiddeld 239 dagen. Het ministerie van Onderwijs is het snelst, maar doet er toch 91 dagen over om te reageren. Het kost ministeries vaak veel tijd om informatie bij elkaar te zoeken en om te bepalen wat openbaar kan worden gemaakt en wat niet.

Overheidsorganisaties melden aan de onderzoekers dat informatie vaak niet goed geordend is en daardoor moeilijk terug te vinden is. Volgens de onderzoekers is informatie echter makkelijk via een aantal systemen te vinden. Ook zien ze dat de documenten langs te veel mensen moeten voor goedkeuring. Verder merken ze op dat Nederland internationaal de aansluiting verliest, omdat het recht op overheidsinformatie de afgelopen jaren internationaal is uitgegroeid tot een integraal onderdeel van de democratische rechtsstaat.

HEADLINES

- >> Petra Links per 1 mei nieuwe directeur Gelders Archief
- >> KB opent datalab voor toegang tot beschermde digitale collecties
- >> Reddit sluit content-overeenkomst om AI-model te trainen
- >> Kick-off virtual-reality-platform Nu:Reality in zeven filmtheaters op 14 maart

De berichten achter de headlines en meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl en in de nieuwsbrief van IP.

NIEUWE FUNCTIES OP INFORMATIEPROFESSIONAL.NL

Nieuw: agenda met events, webinars en cursussen

Met ingang van deze maand zal de Agenda op de website van IP actief worden gevuld en bijgehouden. Daarvoor hebben we ook jouw hulp nodig! Heb je een vakgerichte bijeenkomst, een mooi event of een interessant webinar dat je met collega-IP'ers wilt delen? Mail dan naar redactie@informatieprofessional.nl.

In ere hersteld: RSS

De RSS-functie was een tijdje niet meer werkzaam op informatieprofessional.nl, en het bekende oranje logo daarmee verdwenen, maar met dank aan nieuwe technologie kunnen we de functie toch weer bieden aan degenen die nieuws en andere posts op de site willen volgen. Dat kan via deze URL: <https://informatieprofessional.nl/feed> of via het oranje icoontje.

> Zie ook de aflevering van Lifehacking verderop in dit blad over de laatste mogelijkheden rondom RSS.

advertentie

De Protestantse Kerk Nederland
is op zoek naar een:

> Informatiespecialist voor 36 uur per week

Beheer jij binnenkort ons digitale en analoge archief. Betrek je stakeholders en ben je analytisch sterk en werk je proactief? Dan kom je als geroepen!

Kijk voor meer informatie over deze vacature op onze website:

www.protestantsekerk.nl/vacatures

VOGIN-IP-lezing 2024:

van prompts en AI tot factchecking en taxonomie

IP vakblad voor
informatieprofessionals

Op 18 april vindt alweer de twaalfde editie van de VOGIN-IP-lezing plaats. Locatie: de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA). Naast acht interessante lezingen zijn er ook tien workshops om uit te kiezen.

Acht lezingen

De organisatie van de VOGIN-IP-lezing heeft weer een divers programma samengesteld waarin actuele topics de revue zullen passeren. Het bevat wederom acht lezingen, waarvan twee plenaire keynotes. Aan het begin van de dag wordt de eerste ingevuld door Michiel van der Meer. Deze promovendus aan het Leiden Institute of Advanced Computer Science (LIACS) van de Universiteit Leiden zal de aanwezigen bijpraten over de rol van large language models (LLM's) in informatieverwerking. De tweede keynote, ter afsluiting van het event, is geen lezing in de traditionele zin van het woord, maar een Prompt Battle, geleid door het platform The Hmm. Tijdens deze battle zullen deelnemers het tegen elkaar opnemen om te zien wie de origineelste, grappigste of raarste door AI gegenereerde afbeelding kan maken.

De andere sprekers en lezingen zijn:

- > **Fulco Blokhuis (advocatenkantoor Boekx):** Copyright en AI.
- > Jantien Borsboom (PublicSpaces): Red het internet! Op weg naar de online publieke ruimte.
- > Daniel Canter (ASML): ASML's Taxonomy Adventure.
- > Annique Mossou (Bellingcat): Solving World War II Photo Mysteries with Open Source Techniques.
- > **Nina Nannini (NBD Biblion): Automatisch metadateren: de kansen en de uitdagingen.**
- > Pieter Woltjer (CBG | Centrum voor Familiegeschiedenis): PiCo – (alle) historische personen in context.

Tien workshops

Naast de lezingen biedt de VOGIN-IP-lezing ook tien workshops om uit te kiezen. Dit zijn:

- > Joyce van Aalten: Aan de slag met taxonomieën.
- > Aafko Boonstra: Zo word je factchecker.
- > Eva Bosgraaf: Aan de slag met ChatGPT en andere generatieve AI in de biblio- en mediatheek.
- > Jeroen Bosma: Meer dan toegang: gelijke kansen voor kennis.
- > Daan Damen: De waarde van AI voor de culturele sector verkennen.
- > **Jurgen Gravestijn en Jasper Klimbie:** Prompt engineering: zo maak je prompts.
- > Kristina Hettne: Een gereedschapskist voor digitale vaardigheden.
- > Annique Mossou: Geolocation zoals Bellingcat dat doet.
- > Robin Ottjes en Guus van den Brekel: Hoe kom ik nu aan de full-text?.
- > Ruben Schalk en Shannon van Muijden: Werken met het termennetwerk.

— UITGELICHT —

Fulco Blokhuis

De eerder aangekondigde spreker die een lezing zou geven over copyright en AI, Marloes van Rossum, is helaas om persoonlijke redenen uitgevallen, maar er is een waardige vervanger gevonden, zo stelt de organisatie: Fulco Blokhuis, partner bij advocatenkantoor Boekx en gespecialiseerd in mediarecht en intellectueel eigendom. Blokhuis werkt voor cliënten die actief zijn op het gebied van fintech, internethosting, onderwijs, fashion

en media & entertainment. In 2015 won hij een landmark case tegen de Staat der Nederlanden over dataretentie. In zijn lezing zal hij ingaan op het spanningsgebied tussen AI en intellectueel eigendom, met onderwerpen als fair use en datamining, en op de vraag of door AI gecreëerde werken auteursrechtelijk zijn beschermd en wanneer er sprake is van inbreuk bij het inzetten van bijvoorbeeld ChatGPT en andere LLM's.

— UITGELICHT —

Nina Nannini

Gebruikers van bibliotheken zijn steeds meer gewend om te zoeken in zoekmachines of vragen te stellen aan een open AI, maar wanneer je dit op het vak van bibliografen en metadata wilt toepassen, komt hier nogal wat bij kijken. Wat zijn op dit moment de kansen en bedreigingen als je deze twee disciplines gaat combineren? Wat kan een engineer leren van een bibliograaf, en andersom? Welke kansen bieden rijkere data voor het ontsluiten van collecties? Standaardiseren van metadata maakt

het mogelijk om nieuwe zoekstrategieën en tools te ontwikkelen, maar hoe creëer je een nieuwe manier van werken die gebaseerd is op een visie die rekening houdt met het belang van het boek en de lezer? Hoe borg je representativiteit? Bij NBD Biblion wordt sinds 2018 gewerkt aan deze modellen en zijn er 'mooie samenwerkingen ontstaan tussen de traditionele bibliografen en de onderzoekers en programmeurs van AI-technologie', zo zal directeur-bestuurder Nina Nannini tijdens haar lezing vertellen.

— UITGELICHT —

Jurgen Gravestein en Jasper Klimbie

Bij tools voor generatieve AI moet de gebruiker een prompt formuleren die als vraag of opdracht dient, waarop het systeem een antwoord genereert. De bruikbaarheid en de kwaliteit van dit antwoord hangen sterk van die prompt af. Tijdens de workshop Prompt engineering kunnen deelnemers ontdekken hoe zij op een verantwoorde manier kunnen (samen)werken met AI-tools als ChatGPT en Bard. Deze sessie belooft 'waardevolle inzichten en

praktische oefeningen voor informatiespecialisten die hun methoden voor digitale informatieontdekking en -verwerking willen verfijnen'. Ervaring met of kennis van AI is niet vereist. Wel hebben deelnemers een laptop met internettoegang nodig om ChatGPT of Bard te gebruiken. Zij moeten ter voorbereiding op de workshop een gratis account aanmaken voor ChatGPT of kunnen inloggen met hun Google-account voor gratis toegang tot Bard.

Leestip

Op de website van de VOGIN-IP-lezing wordt stilgestaan bij het 25-jarig bestaan van Google (tweede helft van vorig jaar): hoe de zoekmachine is ontstaan – niet (meteen) in een garage; Larry Page en Sergey Brin hadden in 1998 hun nieuwe zoekmachine ontwikkeld als onderdeel van hun studie aan Stanford University – maar ook wat er allemaal aan producten is ontwikkeld en weer is verdwenen. (vogin-ip-lezing.net/2024/02/16/25-jaar-google/) Ook interessant is het korte artikel over het 20-jarig jubileum van Facebook (vorige maand). Oorspronkelijk in 2004 gelanceerd als 'snoelenboek' voor Harvard-studenten, werd Facebook al snel een dominante kracht in het verbinden van mensen over de hele wereld, en dat veroorzaakte een revolutie in de manier waarop we met elkaar omgaan, informatie delen en communiceren. Het jubileum markeert ook een kritiek moment om na te denken over de impact en toekomst van sociale media op de samenleving, stelt de auteur Peter van Gorsel. 'Naarmate de zorgen over de verspreiding van schadelijke inhoud en de erosie van betekenisvolle interacties blijven groeien, zoeken mensen steeds vaker naar alternatieve platforms die privacy, authenticiteit en gemeenschapsvorming prioriteren. Het is essentieel dat beleidsmakers, techbedrijven en gebruikers samenwerken om deze uitdagingen aan te pakken en te streven naar een veiliger en verantwoorde digitale omgeving.' (vogin-ip-lezing.net/2024/02/07/20-jaar-facebook/)

Aanmelden en meer info

De dag bestaat uit twee plenaire keynote-lezingen, als opening en afsluiting van het programma, met daartussen, zowel in de ochtend als in de middag, keuze tussen het bijwonen van meer lezingen of deelname aan workshops.

> Check voor het actuele programmaoverzicht: vogin-ip-lezing.net/programma-2024/. Hier vind je ook hoe je kunt kiezen tussen de lezingen en de workshops en hoe je je kunt aanmelden.

De VOGIN-IP-lezing is het gezamenlijke evenement van Stichting VOGIN en vakblad IP. De vorige editie vond plaats op 16 maart 2023. Een verslag van die dag vind je in IP #3-2023.

Deel 5 artikelenserie over kunstmatige intelligentie

Drie praktijkgevallen: Interactie, Metadata en Structurering

Wat is de invloed van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt dit onderwerp belicht vanuit verschillende invalshoeken, waaronder activiteiten binnen het informatiedomein, veranderingen in de organisatieprocessen en consequenties voor de informatieprofessie zelf. Dit vijfde deel betreft een drietal praktijksituaties: generatieve AI in het onderwijs, bij de gemeente Amsterdam en bij de rijksoverheid.

Simon Been

Directeur van het Papieren Tijger Netwerk
en spreker/trainer/auteur
over AI in het informatiedomein

We weten het al: in de hedendaagse informatiemaatschappij speelt artificiële intelligentie een cruciale rol in de transformatie van traditionele informatieprocessen. Vooral de inzet van de snel om zich heen grijpende generatieve AI biedt niet eerder gekende mogelijkheden voor het optimaliseren van het verkrijgen, beheren, delen en genereren van informatie, zeker ook binnen de overheid, het onderwijs en de culturele sector. En toch is het aantal bekende cases nog gering. De onlangs gehouden Heterdaad sessie AI in het Informatiedomein brengt daar verandering in. Uit de die dag in de raadszaal van de gemeente Zoetermeer gepresenteerde cases is een selectie gemaakt voor dit artikel. Het zijn: slimme chatbots in het onderwijs aan de Universiteit van Amsterdam (UvA)/het Amsterdam UMC (AUMC), de digitale transformatie bij het Stadsarchief Amsterdam en AI-gedreven innovaties bij Nederlandse ministeries door JoinSeven.

‘Kunstmatige intelligentie is een vriend die, als jij een onderwijsvraagstuk hebt, jou als een collega helpt bij het oplossen’

— CASUS 1 —

Interactie: slimme chatbots in het onderwijs – innovatie aan de UvA/het AUMC

Tom Broens, hoofd van het Teaching & Learning Centre (TLC) van het Amsterdam UMC, geneeskundefaculteit UvA, vindt geen doekjes om de cruciale rol van AI in het onderwijs. Met ongeveer 2.500 studenten in de geneeskunde en een bredere academische gemeenschap van 40.000 bij de UvA, heeft AI, en hebben in het bijzonder slimme chatbots, een significante impact op onderwijsmethoden. Broens illustreert hoe AI niet alleen onderwijsvraagstuk-

ken adresseert, maar ook een nieuwe dimensie van interactie en personalisatie in het leerproces introduceert. Hij noemt AI ‘een vriend die, als jij een onderwijsvraagstuk hebt, jou als een collega helpt bij het oplossen’. En: ‘Speel een uurtje met ChatGPT en je voelt je als een holbewoner die voor het eerst vuur ziet.’

‘Gevaar, gevaar, help, help’

Deze technologieën worden gezien als potentieel revolutionair, met het vermogen om onderwijsuitdagingen op te lossen door te fungeren als een assistent naast de docent. ChatGPT, gelanceerd in december 2022, heeft reeds indrukwekkende capaciteiten getoond, van het beantwoorden van complexe vragen tot het genereren van inhoud die menselijke interactie nabootst. De kernvraag die Broens stelt is of generatieve AI, zoals slimme chatbots, een vloek of een zegen vormt voor het onderwijs. Deze vraag roept gemengde reacties op onder onderwijsprofessionals. Zelf ziet hij AI mogelijk als de volgende stap in onze evolutie, hoewel de algemene reactie meer gericht is op de potentiële gevaren: ‘Gevaar, gevaar, gevaar, help, help, help. Prachtig, maar zeer risicovol. Beter vermijden.’

Augmented intelligence

Het kan echter anders, zo weet hij. Een bot kan prima worden ingezet als tutor bij het leren, als augmented intelligence, als tentamengenerator of zelfs als 24/7 beschikbare simulatiepatiënt. Mogelijkheden genoeg. ‘Het probleem zit hem in hoe wij toetsen.’ Gesuperviseerde toetsen gaan goed, maar de

‘Speel een uurtje met ChatGPT en je voelt je als een holbewoner die voor het eerst vuur ziet’

Overzicht(je) van chatbots

- > ChatGPT
- > Google Bard
- > Google Gemini
- > Meta AI
- > HuggingChat (open source)
- > Zapier AI Chatbot
- > Microsoft Copilot (met Bing)
- > Perplexity
- > YouChat
- > KoalaChat
- > Jasper Chat
- > MetaGPT
- > Claude
- > Ernie Bot
- > Bloom
- > Character.ai

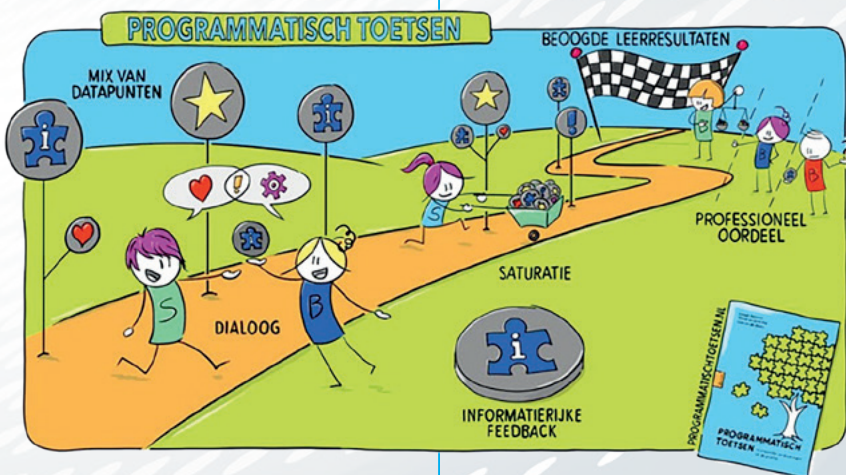
De lijst is veel langer. Heb je een tip voor een goede, handige chatbot? Mail naar redactie@informatieprofessional.nl en we voegen deze toe aan de lijst die we publiceren in de volgende editie van IP.

uitdaging ligt bij de ongesuperviseerde. Broens pleit voor het ontwikkelen van alternatieve toetsmethoden daarvoor, waarmee al positieve ervaringen zijn opgedaan (waaronder programmatisch toetsen). Deze benaderingen bevorderen de ontwikkeling van vaardigheden die studenten voorbereiden op een snel veranderende arbeidsmarkt zonder de essentiële waarde van menselijke interactie en traditionele onderwijsmethoden uit het oog te verliezen. ‘We hebben personeelstekort en vergrijzing’, voegt hij toe.

Academische integriteit

Dus: wat is de toekomstige rol van docenten en welke onderwijstaken kunnen door AI worden overgenomen? Er vindt een kritische verkenning plaats, ook van de ethische en praktische implicaties. En ja, er zijn begrijpelijke zorgen over academische integriteit en de noodzaak om studenten te leren hoe ze verantwoordelijk kunstmatige intelligentie kunnen gebruiken. Een voortdurende dialoog tussen onderwijsprofessionals, studenten en technologieontwikkelaars is dan ook cruciaal, maar aan Broens te horen, is AI inmiddels in vaste dienst.

‘We kunnen nu zeggen dat we dankzij HTR een soort zeventiende-eeuws beschaafd Nederlands heel goed kunnen laten lezen’

‘Een archief is eigenlijk de allerleukste speeltuin om aan de slag te gaan met data, analyse en kunstmatige intelligentie’

— CASUS 2 —

Metadata: innovatie in archiefbeheer – de digitale transformatie van Stadsarchief Amsterdam

Marc Holtman (hoofd toegankelijkheid en digitale innovatie) en Pauline van den Heuvel (archivaris) van Stadsarchief Amsterdam demonstreren de kracht van AI in de transformatie van archiefbeheer. Bij een archief dat vijftig kilometer papier omvat gebruiken ze AI en handwritten text recognition (HTR)-technologieën om de enorme hoeveelheid informatie doorzoekbaar en

toegankelijk te maken voor een breed publiek. Dit proces transformeert niet alleen de manier waarop historische gegevens worden geraadpleegd, maar opent ook nieuwe wegen voor onderzoek. En het brengt het einddoel dichterbij: de hele collectie digitaal beschikbaar stellen, van kersvers tot zeer belegen. ‘We zijn heel hard op weg’, aldus Holtman.

De uitdagingen van archiefdigitalisering zijn niet gering: het papieren archief, documenten ‘van de veertiende eeuw tot vorige week’, een indrukwekkende collectie die de geschiedenis van Amsterdam beslaat, is onderhevig aan strikte wetgeving zoals de Archiefwet en AVG. Vaak is ook sprake van een historisch handschrift dat moeilijk te ontcijferen is. En toch zegt Holtman enthousiast: ‘Een archief is eigenlijk de

‘Ook bij het archief van de Burgerlijke Stand van Amsterdam kwam na het HTR’en ChatGPT te hulp. De AI overtrof alle verwachtingen’

De voorgaande delen van deze serie lezen?

Je vindt ze in het online archief op informatieprofessional.nl.

> Deel 1:

Je staande houden ‘in de AI Wars’

> Deel 2:

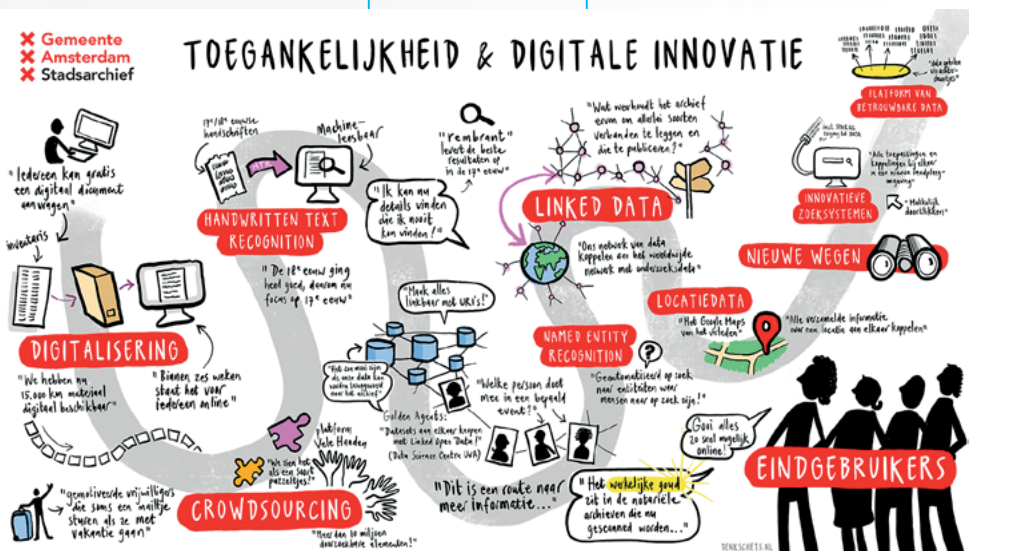
Manusje-van-alles en sparring-partner

> Deel 3:

Impact AI op functies en taken in de informatieprofessie

> Deel 4:

Magistrale magie – EU versus AI

allerleukste speeltuin om aan de slag te gaan met data, analyse en AI.’

HTR-tool Transkribus

Door het digitaliseren en indexeren van documenten, met name in het project Alle Amsterdamse Akten en dankzij het gebruik van het platform Vele Handen, heeft het Stadsarchief al aanzienlijke vooruitgang geboekt. Als je zo’n band met aktes openslaat, zie je dat een deel van de tekst is geschreven en een deel is gedrukt. Ook staan er allemaal namen in, en iedereen wil kunnen zoeken op die namen. Maar hoe regel je dat? Vrijwilligers spelen een cruciale rol in het transcriberen van

documenten, maar een van de meest opmerkelijke successen is het gebruik van Transkribus, een tool die gespecialiseerd is in HTR. Gelukkig waren er genoeg vrijwilligers om het model te trainen, want inmiddels kan het oude handgeschreven documenten vertalen naar digitale teksten. Van den Heuvel: ‘We kunnen nu zeggen dat we een soort zeventiende-eeuws beschaafd Nederlands heel goed kunnen laten lezen.’

Hulp van ChatGPT

Dat is ook het moment waarop ChatGPT in beeld komt: om te helpen bij het structureren en interpreteren van

- 1-1 Inventaris ende specificatie van
- 1-2 de goederen van Jan Rickelssen
- 1-3 de vries Cleeremaecker soo de
- 1-4 selve in syn woonhuys op de Sin-
- 1-5 gel gevonden is geexecuteert

die documenten, waardoor samenvattingen, vertalingen en zelfs herkenning van entiteiten zoals namen en functies mogelijk worden. Ook bij het archief van de Burgerlijke Stand van Amsterdam kwam na het HTR'en ChatGPT te hulp. De AI overtrof alle verwachtingen. 'De combinatie van die large language models met de output van de handwritten text recognition blijkt een heel sterke.' Na een experiment met 'Doe maar naar JSON-LD. Zet de data maar meteen in een leesbaar format. Geef maar de coördinaten van een adres, als je toch bezig bent' dansen ze om de tafel.

Hierdoor wordt tevens een nieuwe vorm van historisch onderzoek mogelijk, waarbij documenten niet alleen geraadpleegd kunnen worden voor hun inhoud, maar ook geanalyseerd kunnen worden voor grotere historische trends en patronen. Zo worden data uit het verleden gebruikt voor problematiek in het hier en nu. Denk aan het onderzoek van de Radboud Universiteit naar doodsoorzaken, dat relevant

was tijdens de coronaperiode, en de peilboekjes met waterstanden die het KNMI gebruikt voor het maken van klimaatmodellen.

Nutsvoorziening voor informatie

Maar de Amsterdamse ambities reiken verder. Holtman en Van den Heuvel benadrukken de rol van archieven als een 'nutsvoorziening voor informatie', waarbij een archief niet alleen dient als bewaarplaats van het verleden, maar ook als een actieve facilitator van onderzoek, onderwijs en zelfs actuele stadsplanning. Door de combinatie van traditionele archiefpraktijken met digitale innovaties streeft het team ernaar om de gehele collectie digitaal beschikbaar en doorzoekbaar te maken, dus ook actuele documenten, waardoor de kloof tussen verleden en heden wordt overbrugd. Nog meer informatie daarover volgt op 22 april als het Stadsarchief de deuren opent voor andere informatieprofessionals in samenwerking met het Papieren Tijger Netwerk.

'Een traditionele zoekmethode gecombineerd met retrieval augmented generation is beter dan klakkeloos kiezen voor ChatGPT'

— CASUS 3 —

Structureren: AI-gedreven ondersteuning bij ministeries

Bart Geurts van JoinSeven belicht hoe AI wordt ingezet om de efficiëntie van parlementaire processen te verbeteren. Met een focus op het versnellen en verfijnen van het beantwoorden van Kamervragen, illustreert hij hoe AI de werkdruk bij ambtenaren kan verlichten door relevante informatie snel toegankelijk te maken. Het belang is groot, want de tijdsdruk bij Kamervragen is ontzettend hoog, evenals de benodigde nauwkeurigheid en ... je doet het als ambtenaar naast je werk. Ook is de informatie verspreid op allerlei plekken, denk aan Google, lokale mappen, Officiële Bekendmakingen, Tweede Kamer en domeinspecifieke online databanken. Geurts' bedrijf, gespecialiseerd in intelligente dataoplossingen, kreeg die opdracht uiteraard binnen allerlei veiligheidsmarges. Want ja, de uitdagingen op het gebied van informatiebeheer binnen de overheid zijn complex, mede door de vereisten van wetgeving, openheid en transparantie.

'Het streven is de gehele collectie digitaal beschikbaar te maken, dus ook actuele documenten, waardoor de kloof tussen verleden en heden wordt overbrugd'

Black box ontsluiten

Geurts benadrukt het belang van een solide fundament voor AI-projecten, waarbij niet alleen de technologie zelf, maar ook de juiste toepassing ervan centraal staat. Hij vindt het belangrijk om de zogenaamde ‘magische’ black box van AI te ontsluiten en de werking ervan transparanter te maken. In dat verband waarschuwt hij tegen klakkeloos verkiezen van ChatGPT boven ‘gewone’ AI: ‘Wat je nu vaak ziet, en zeker sinds ChatGPT, is dat we een probleem zoeken voor een oplossing in plaats van dat we zoeken naar een oplossing voor een probleem.’ ChatGPT heeft tenslotte beperkingen en keerzijdes. In zijn ogen is een tra-

geschikt AI-model, bewustzijn rondom ethische overwegingen, validatie van de resultaten, en de implementatie en adoptie van de technologie binnen de organisatie. Bij het project Kamervragen wordt Codi gebruikt als geavanceerde AI-zoekmachine. Dit systeem integreert diverse databronnen en maakt gebruik van zowel vectorgebaseerde als traditionele zoekmethoden om relevante informatie snel toegankelijk te maken. Generatieve AI speelt hierbij een rol in het genereren van samenvattingen en het attenderen op relevante ontwikkelingen binnen specifieke domeinen. De focus ligt niet op het vervangen van menselijke inzet, maar op het ondersteunen en verster-

AI-model voor Kamervragen

ditionele zoekmethode gecombineerd met een retrieval augmented generation (RAG)-systematiek meermaals beter. In dat geval wordt een onderscheid gemaakt tussen de data (die komen uit een schone interne database) en de gebruikersinterface (de AI die de verkregen informatie op een passende manier aanbiedt). De AI ‘besmet’ dan de antwoorden niet met vooroordelen of andere ongewenstheden, zeer belangrijk in de context van parlementaire processen.

Succesfactoren voor AI-projecten

Geurts schetst zes cruciale factoren die het succes van AI-projecten bepalen. Deze omvatten het identificeren van een sterke use case, het zorgen voor een degelijke basis, het kiezen van een

ken ervan door de efficiëntie te verhogen en inzichten te verdiepen.

Toekomstvisie en rol informatiemanagement

Kijkend naar de toekomst van AI binnen overheidsprocessen, vindt Geurts dat metadata en de juiste kenmerking van documenten essentieel blijven voor het effectief inzetten van AI. Hij wijst op de noodzaak van informatiemanagement om een brug te slaan tussen technologie en praktische toepassing, met name in het tunen van AI-modellen voor specifieke use cases. ‘Informatiemanagement dat snapt hoe onze hele documentstructuur in elkaar zit en welk type documenten ongeveer welke inhoud bevatten, zou daar zeker bij kunnen helpen.’

Menselijke element essentieel

De cases zijn weliswaar divers, variërend van onderwijsinnovatie en archiefdigitalisering tot optimalisatie van overheidsprocessen, maar een gemeenschappelijk thema is de inzet van AI én de noodzaak om AI transparant en toegankelijk te maken. Stadsarchief Amsterdam en Geurts benadrukken allebei de cruciale rol van metadata en structurering voor het effectief inzetten van AI, terwijl de case van UvA/AUMC de persoonlijke en interactieve dimensies van AI in het onderwijs ver- kent.

Deze ervaringen liegen er niet om: de integratie van AI binnen de informati-professie biedt substantiële voordelen voor efficiëntie, toegankelijkheid en personalisatie. De cases tonen aan dat succesvolle implementatie van AI een heldere use case vereist, een slimme aanpak en begrip van meer ethische implicaties. Geruststellend: terwijl AI de potentie heeft om de informati-professie fundamenteel te transformeren, blijft het menselijke element essentieel voor het waarborgen van relevantie, nauwkeurigheid en betekenis in de digitale transformatie. In elk geval nu nog. Broens’ observatie – ‘AI heeft heel wat stof doen opwaaien bij ons’ – onderstreept dat de integratie van AI zowel uitdagend als verrijkend is.

Dit artikel vind je inclusief linkjes en extra bronnen in het archief op informatieprofessional.nl.

‘Succesvolle implementatie van AI vereist een heldere use case, een slimme aanpak en begrip van meer ethische implicaties’

Strijden tegen desinformatie – of voor informatie?

De tekst van deze column, inclusief linkjes, en de gesproken versie ervan vind je in het archief op informatieprofessional.nl.

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar Information Society aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

Wat geeft de doorslag? De werkelijkheid? Of onze perceptie ervan? Een van de boeken die mij als wetenschapper hebben gevormd, is *The social construction of reality* (Peter L. Berger en Thomas Luckmann, 1966). Daarin wordt uiteengezet dat mensen handelen op basis van hoe zij de werkelijkheid definiëren. Wie in het donker de straat niet op durft, blijft binnen, ook al is de buurt volgens politie en statistieken veiliger geworden. Vertrouw je de farmaceutische industrie niet of het opperwezen juist wel? Dan laat je vaccinaties aan je gezin voorbijgaan.

'Kennisociologie' heet de stroming waartoe het boek behoort. De toepasbaarheid ervan werd jaar na jaar onbedoeld aangetoond door een ruime meerderheid van de studenten die in werkstukken niet de theorie zelf reproduceerden, maar hun interpretatie ervan. 'Iedereen leeft in zijn eigen werkelijkheid', stond er dan. Terwijl de kennisociologie nu juist stelde dat individuele percepties voor een belangrijk deel worden bepaald door de sociale laag en de religie waarbinnen je opgroeit, en door de groepen en instituties waarin je je begeeft. Als je wilt begrijpen waarom sommige mensen voor nieuws en informatie naar nrc.nl en de bibliotheek gaan en andere mensen naar Facebook of YouTube, komt deze benadering van pas. Ook de hardnekkigheid van veel samenzweringstheorieën wordt ermee invoelbaar. Voor de aanhangers ervan wordt het gezamenlijk verdedigen van hun werkelijkheidsbeeld noodzakelijker als de buitenwacht hen als wappies wegzet. De waarschijnlijkheid dat pogingen om het eens te worden verzanden in een welles-nietes over wie de rode en wie de blauwe pil heeft ingenomen nadert tot 1.

Pogingen om de verspreiding van mis- en desinformatie tegen te gaan, zullen dan ook weinig succes hebben, nog afgezien van de vraag of het in een open samenleving wenselijk is dat de overheid zich hiermee inlaat. In de *Misinformation Review* van de Harvard Kennedy School werd twee jaar geleden al aannemelijk gemaakt dat interventies die het vertrouwen in betrouwbare bronnen vergroten effectiever zullen zijn. Je kunt je gemeenschapsgeld dus beter inzetten op *fighting for information* dan op *fighting misinformation*.

Een recenter commentaar in hetzelfde tijdschrift relateert het gevaar van generatieve kunstmatige intelligentie voor de publieke opinievorming. Ja, het is waar dat het produceren van realistisch ogende nepberichten, -foto's en -audio een fluitje van een cent is. Ook in financiële zin: het kost bijna niets om ChatGPT, Bard en consorten heel veel onzin te laten uitkramen. Maar omdat onze informatieverwerkingscapaciteit beperkt is, betekent dit slechts meer overaanbod dan we toch al hadden.

Mis- en desinformatie bereiken in welvarende westerse landen een kleine (maar wel luidruchtige) minderheid van hooguit vijf procent. Volgens de auteurs zouden we ons beter zorgen kunnen maken over politici en bestuurders die hun en onze werkelijkheid uit electorale motieven geweld aandoen. Of er geen actieve herinnering aan hebben.

<

'Literatuuronderzoek en progr

Om goed te worden in literatuuronderzoek, moet je het vooral heel veel doen, zegt biomedisch informatiespecialist Christa Niehot. Ze heeft al veel vlieguren gemaakt bij het Erasmus MC en Zorginstituut Nederland. Als penningmeester bij de KNVI-interessegroep Biomedische Informatiespecialisten zet ze zich in voor kennisuitwisseling. 'Je kunt niet zelf overal expert in zijn. Daarom zijn netwerken belangrijk.'

HOE EN WAAROM BEN JE INFORMATIESPECIALIST GEWORDEN?

'Uit de beroepstest op de middelbare school kwam dat "communicatie creatief" bij mij paste. De opleiding informatiedienstverlening en -management (IDM) viel hieronder. Ik had geen idee dat het een "omgedoopte bibliotheekopleiding" was, maar ik ben wel blij dat ik deze opleiding heb gedaan. Na mijn afstuderen in 2001 werd ik documentalist bij het Onderwijsinformatiecentrum van de CED-groep, een organisatie die scholen adviseert bij het kiezen van lesmethodes. Hier beantwoordde ik eerstelijnsvragen, schafte ik boeken aan en informeerde ik scholen die zich kwamen oriënteren op de verschillende lesmethodes voor het vakgebied lezen. In 2004 ging ik – na een reorganisatie bij de CED-groep – werken als bibliotheektechnisch medewerker bij de Medische Bibliotheek van het Erasmus MC.'

Anneke de Maat
Freelance tekstschrijver
en communicatieadviseur

Het beroep van informatieprofessional is zeer divers – van vakgebied en werkgever tot functie-inhoud en takenpakket. Om de breedte van het vak te laten zien, lichten we in de rubriek IProfiel een informatieprofessional door.

KOOS JE BEWUST VOOR EEN FUNCTIE BIJ EEN MEDISCHE BIBLIOTHEEK?

'Nee, ik ben heel pragmatisch. Mijn ervaring is dat ik mijn werk kan uitvoeren in elk vakgebied. Hoe meer je leert over de inhoud van het vak, hoe leuker het wordt en hoe beter je mensen kunt helpen. In het begin deed ik vooral baliewerk en vroeg ik artikelen op bij andere bibliotheken. Ik ben iemand die snel ziet wat blijft liggen en waar kansen liggen om nieuwe dingen te leren en nieuwe taken op te pakken. Dus ging ik ook het licentiebeheer en de administratie voor de tijdschriften doen, de boeken voor het onderwijs aanschaffen, de zoekoutput van het Erasmus MC registreren en de website bijhouden. Na een tijdje ging ik ook onderzoekers helpen met systematisch literatuuronderzoek in (para)medische databases, zoals PubMed, Embase et cetera. Dat vind ik erg leuk werk, en het is nu de hoofdtak in mijn functie als biomedisch informatiespecialist bij de Medische Bibliotheek.'

WAT DEED JE ALS INFORMATIESPECIALIST BIJ HET ZORGINSTITUUT NEDERLAND?

'Van 2021 tot halverwege 2023 was ik informatiespecialist bij het Zorginstituut Nederland. Het instituut krijgt regelmatig verzoeken om nieuwe therapieën op te nemen in het basispakket. De afdeling Zorg moet dan beoordelen

of er voldoende bewijs is dat die therapieën werken en of het verantwoord is om ze te vergoeden. Ik zocht daarvoor de literatuur. Dat was interessant en leuk vanwege de maatschappelijke impact. Ik ben echter teruggegaan naar het Erasmus MC omdat de onderzoeksvragen die ik daar krijg veel diverser zijn.'

WAT VIND JE LEUK AAN LITERATUURONDERZOEK EN WELKE COMPETENTIES ZIJN DAARVOOR NODIG?

'Systematisch literatuuronderzoek is vooral puzzelen en programmeren met taal. In overleg met de inhoudelijk experts, zoals promovendi en artsen, scherp ik de onderzoeksvraag aan en stel ik de zoekactie op. We beginnen met kijken in de thesaurus. Ik adviseer bij het definiëren van de zoektermen en ik zorg ervoor dat we die aanvullen met synoniemen en spellingsvarianten en dat we "proximity operators" gebruiken. Vervolgens vertalen we dit naar de syntax van andere databases. Elke database heeft weer andere thesauritermen en veldcodes. Om goed te worden in literatuuronderzoek, moet je het vooral heel

zoek is puzzelen sammeren met taal'

veel doen. Tijdens de IDM-opleiding moesten we heel veel zoekopdrachten uitvoeren. Daar werd ik wel eens moe van, maar nu zie ik het nut ervan in. Het is een constant leerproces. Je moet goed kunnen doorvragen om de zoekvraag duidelijk te krijgen en creatief kunnen denken. Het is heel veel werk voor een PhD om dit zelf goed te doen. Het is altijd leuk om te horen dat ze heel blij zijn met onze hulp.'

WELKE TAKEN HEB JE NOG MEER ALS INFORMATIESPECIALIST BIJ HET ERASMUS MC?

'Ik geef cursussen systematisch literatuur zoeken aan medewerkers, externen en studenten. Omdat ik literatuuronderzoek zelf zo leuk vind, vind ik het leuk om anderen hiervoor te enthousiasmeren. We laten zien hoe je een zoekactie systematisch opbouwt. Hiervoor gebruiken we PubMed. Later laten we ze kennismaken met nog meer databases en syntaxen. De cursussen zijn ook een manier om onze dienst "Hulp bij literatuur zoeken" te promoten. Soms weten medewerkers niet dat ze onze hulp kunnen inschakelen. De zoekstrategie is erg

bepalend voor de kwaliteit van de uitkomsten. Daarom wordt de zoekstrategie ook gepubliceerd bij wetenschappelijke artikelen zoals systematische reviews. Na de cursus hoop ik dat de cursisten controleren of een zoekstrategie bij een artikel degelijk is opgezet. Soms zien we dat de opzet van een zoekstrategie niet goed is gedaan. Helaas is het zo dat sommige bibliotheken onvoldoende tijd hebben om onderzoekers uitgebreid te helpen. Daarom bied ik nu ook freelance ondersteuning bij literatuuronderzoek aan.'

Naam en leeftijd: Christa Niehot (44)

Opleiding: bachelor informatiedienstverlening en -management aan De Haagse Hogeschool

Huidige functie: biomedisch informatiespecialist bij het Erasmus MC en freelance informatiespecialist medisch literatuuronderzoek

Wordt blij van: muziek, lezen en bordspelen

Ergert zich aan: mensen die voordringen in het openbaar vervoer

Inspiratiebron: 'Ik heb op jonge leeftijd mijn moeder en mijn zus verloren. Dat heeft me geleerd om van elke dag te genieten en het kleine te waarderen.'

'Hoe meer je leert over de inhoud van het vak, hoe leuker het wordt en hoe beter je mensen kunt helpen'

HOE WIL JE JE VERDER ONTWIKKELEN IN JE VAK?

'Ik wil ondersteunen bij researchdata management in het Erasmus MC. Daarom ga ik de introductiecursus "Essentials 4 Data Support" volgen. Vooral metadatering vind ik interessant. Als je de data niet goed beschrijft, kan niemand ze vinden en dus ook niet hergebruiken.'

WELKE ONTWIKKELINGEN EN UITDAGINGEN ZIE JE?

'Kunstmatige intelligentie kan helpen bij het samenvatten of selecteren van artikelen en met het halen van data uit artikelen. Het probleem is wel dat het een black box is: je weet niet hoe AI tot het resultaat komt. Ik zie AI niet als een bedreiging. Ik denk dat deze technologie leidt tot een verschuiving van taken. LLM's zoals ChatGPT werken alleen goed als je ze de juiste prompts geeft. Ik vermoed dat we hier ondersteuning in kunnen gaan geven. Ook het feit dat steeds meer literatuur open access wordt gepubliceerd, heeft invloed op ons werk. Nu verloopt literatuuronderzoek via referenties in databases. Als artikelen open access zijn, kun je zoeken in full-text, maar krijg je veel ruis. We kunnen AI gebruiken om gericht te zoeken.'

HOE BLIJF JE OP DE HOOGTE VAN JE VAK?

'Via de discussielijst van de KNVI-interessesgroep Biomedische Informatiespecialisten (BMI). Daarin lees ik wat er speelt en wie waar mee bezig is. Als penningmeester van de BMI-Commissie werk ik mee aan het organiseren van kennisbijeenkomsten. Een belangrijk aspect van kennismanagement is een sterk netwerk. Je kunt niet zelf alles weten, dus is het van belang dat je weet wie je waarvoor om hulp kunt vragen. De leden komen vanuit veel verschillende organisaties: UMC's, de ggz, zorginstellingen. Het is een leuke, diverse en actieve groep.'

'Als artikelen open access zijn, kun je zoeken in full-text, maar krijg je veel ruis. We kunnen AI gebruiken om gericht te zoeken'

Toegang tot wetenschappelijke kennis

Wie, wat, waar,

werkgeversauteursrecht

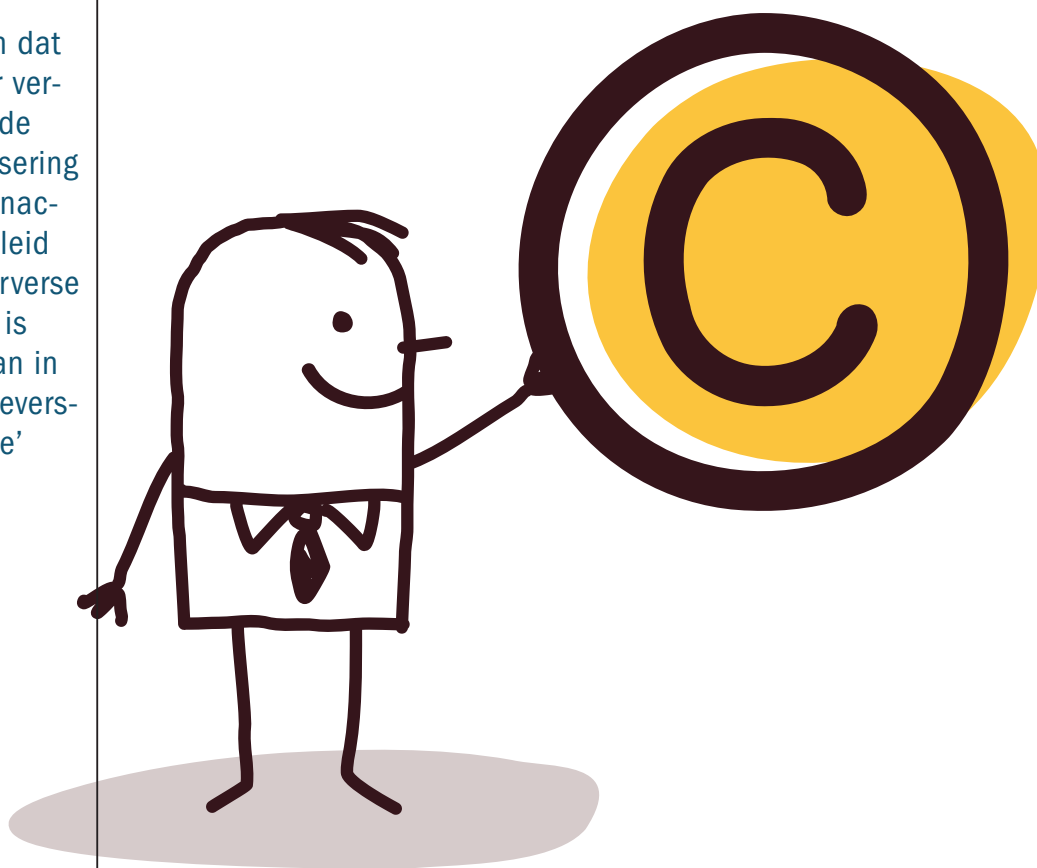

Maarten Zeinstra

Auteursrechtjurist en informatieprofessional, coördinator van Knowledge Rights 21, een Europees programma gefinancierd door Arcadia dat zich inzet voor de bevordering van toegang tot kennis

Wie is de rechthebbende van academische publicaties of van onderwijsmateriaal: de werkgever of de werknemer? Bij universiteiten is het een prangende vraag, maar een nieuw adviesrapport komt er ook nu weer niet uit. Wat is de stand van zaken?

‘We zien dat er door verregaande digitalisering en openaccessbeleid een perverse prikkel is ontstaan in de uitgeversbranche’

Van wie is het auteursrecht wanneer je een academisch artikel schrijft of onderwijsmateriaal ontwikkelt?

Het vreselijke juridische antwoord ‘dat hangt ervan af’ komt meteen in gedachten. Dat concluderen de juristen van verschillende Nederlandse universiteiten ook. In een recent rapport van de vereniging Universiteiten van Nederland (UNL) onderzocht een werkgroep van juristen wie het auteursrecht heeft over de creaties van medewerkers van universiteiten: de medewerker of de universiteit. Hierbij maakt het onderzoek onderscheid tussen verschillende soorten creaties van medewerkers van universiteiten. Zo concludeert het dat er een verschil is tussen wie eigenaar zou zijn van wetenschappelijke publicaties, van onderwijsmateriaal, van software, van modellen en van protocollen.

Volgens de aanbevelingen in het rapport moeten de universiteiten zelf beleid ontwikkelen dat bepaalt wie de rechthebbende is op producties van hun medewerkers. Er zouden kansen

zijn voor harmonisatie op het gebied van onderwijsmateriaal, maar harmonisatie in beleid voor academische publicaties is (nog) niet mogelijk, aldus het rapport.

De Universiteit van Amsterdam, Wageningen University & Research en Universiteit Utrecht communiceren al dat de universiteit rechthebbende is van de werken van haar medewerkers. Maastricht University laat op haar beurt weten dat zij de rechten van haar medewerkers kan claimen, en overige universiteiten communiceren met de aanname dat de medewerker zelf rechthebbende is.

Monopolist van kennis

Het rapport rept niet over de reden waarom dit onderwerp juist nu relevant is. We zien dat er door verregaande digitalisering en openaccessbeleid een perverse prikkel is ontstaan in de uitgeversbranche. Deze heeft een verstikkende greep op de toegang tot kennis gekregen. Tot zover niets nieuws.

De kleine groep academische uitge-

vers gedraagt zich door de vergaring van rechten als monopolist van kennis. Academische publicaties en onderwijsmateriaal worden tegenwoordig vooral digitaal genoten. Daarbij worden geen kopieën van de kennis verkocht, maar wordt tijdelijke toegang tot die kennis gelicenseerd. De kosten verschuiven daarmee van onderzoeker en student naar universiteitsbibliotheek, en uiteindelijk betaalt de belastingbetaler. In plaats van dat de student een boek koopt, koopt de universiteitsbibliotheek toegang tot de platforms waarop het materiaal te lezen is. Degene die van de kennis moet genieten, voelt de pijn niet. (Meer hierover kun je ook lezen in het artikel *Opening academisch jaar, ‘sluiting’ academisch studiemateriaal* in IP #8-2023).

Buitenproportionele marges

Tegelijkertijd zien we dat de marges op academische publicaties buitenproportioneel zijn. Uit de gepubliceerde cijfers van Springer blijkt dat de uitgever in 2022 een winstmarge

‘Zelfs met gold open access verdienen de uitgevers goudgeld, en ook hier voelt de gebruiker de pijn niet, dat is weer de belastingbetaler’

heeft behaald van 30 procent. De openaccess-uitgeversdeals tonen aan dat Springer 3 miljoen euro krijgt voor ongeveer tweeduizend gold openaccess-artikelen. Als de operationele marge op gold open access gelijk is aan de gemiddelde marge van Springer Nature, dan bedraagt het operationele resultaat voor de uitgever 1,7 miljoen euro op een omzet van 3 miljoen euro. Ofwel elke gold openaccesspublicatie bij Springer levert het bedrijf ongeveer 825 euro op. Dus zelfs met gold open access verdienen de uitgevers goudgeld, en ook hier voelt de gebruiker de pijn niet, dat is weer de belastingbetaler.

Open leermiddelen

Het is duidelijk dat deze niet-functionerende markten moeten worden aangepakt, zowel de monopsonie (een markt met veel aanbieders en een enkele koper) als het kennismonopolie waarbij de uitgeverijen zelf bepalen hoe duur toegang tot kennis is. Het is logisch dat Universiteiten van Nederland onderzoekt of het auteursrecht hierin een instrument kan zijn.

Van harmonisatie op het gebied van het werkgeversauteursrecht bij academische publicaties is nog geen sprake. UNL heeft een vervolgcommissie ingesteld die mogelijke harmonisatie nader gaat onderzoeken. Voor onderwijsmateriaal zie ik harmonisatie wel gebeuren, maar koppel dan meteen de beleidsvorming aan de stimulering van open leermiddelen, zoals dat ook al een feit is in het voortgezet onderwijs.

Auteurscontractenrecht

Harmonisatie op het gebied van academische publicaties mag dan nog niet aan de orde zijn, dit marktmisbruik kan echter wel op een andere manier worden aangepakt: vorder een deel van de winst van academische uitgevers op basis van het auteurscontractenrecht. Hiermee kunnen makers onder andere een 'aanvullende billijke vergoeding' eisen, ook wanneer zij hun auteursrecht aan de uitgever heb-

ben overgedragen. Dit recht uit 2015 is

juist bedacht om deze scheve machtsverhouding aan te pakken. Tegelijkertijd zie je natuurlijk dat er, door dezelfde scheve machtsverhouding, vrijwel geen gebruik van wordt gemaakt.

Het is aan Universiteiten van Nederland om ook hier een verkenning naar te doen en wellicht bij wijze van proef een aanvullende billijke vergoeding te vorderen op die werken waarbij uitgevers aantoonbaar een deel van hun winst rechtstreeks van ons belastinggeld krijgen. Van deze vele miljoenen winst kan veel beter een percentage rechtstreeks in de academische wereld worden gebruikt.

Gezamenlijke inspanningen

Het auteursrecht op academische werken en de uitdagingen in de uitgeverbranche blijven een hedendaags en gecompliceerd vraagstuk. Terwijl universiteiten doorgaan met het onderzoeken van mogelijk beleid, is het van essentieel belang om de ongewenste gevolgen van de huidige situatie onder ogen te zien. De verstikkende greep van academische uitgevers, de kostenverschuiving naar bibliotheken en de buitensporige marges op publicaties benadrukken de noodzaak tot verandering. UNL staat voor de uitdaging om niet alleen beleidsmatige harmonisatie te onderzoeken, maar ook concrete stappen te zetten. Hierbij inbegrepen zijn het academische uitgevers aanspreken op marktmisbruik en wellicht het vorderen van een billijke vergoeding op basis van het auteurscontractenrecht.

Als we ernaar streven om een toekomst te creëren waarin kennis vrij toegankelijk is en eerlijk is

verdeeld, dan is het van cruciaal belang dat universiteiten, beleidsmakers en belanghebbenden samen optrekken om duurzame oplossingen te vinden. Alleen door gezamenlijke inspanningen kunnen we een gebalanceerde en rechtvaardige omgeving bewerkstelligen voor de creatie, verspreiding en toegang tot wetenschappelijke kennis.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

‘Het is duidelijk dat deze niet-functio-nerende markten moeten worden aangepakt, zowel de monopsonie als het kennis-monopolie van uitgeverijen’

‘Het is van cruciaal belang dat universiteiten, beleidsmakers en belanghebbenden samen optrekken om duurzame oplossingen te vinden’

Hoe zit het juridisch in elkaar?

Het auteursrecht wordt toegekend aan de maker van een literair of artistiek werk, waaronder bijvoorbeeld academische publicaties en onderwijsmateriaal. Simpel zou je zeggen, de academicus is de maker, maar er zit een addertje onder het gras. Wie de maker is, is afhankelijk van een aantal factoren. Wanneer er sprake is van een dienstverband, kan de werkgever worden aangemerkt als de maker en kan deze dan ook het auteursrecht krijgen. Hierbij moet het gemaakte werk wel onderdeel zijn van de taken van de medewerker en moet de werkgever bepaalde zeggenschap hebben. Dit wordt geregeld in artikel 7 van de Auteurswet.

Ofwel: als je als theoretisch natuurkundige schildert in de tijd van je baas, dan is het auteursrecht op dit werk van jou. Schrijf je daarentegen een artikel over zwaartekracht als emergente kracht in plaats van als fundamentele kracht, dan zou je werkgever wel eens de maker kunnen zijn in auteursrechtelijke zin.

Billijke vergoeding

Sinds 2015 hebben we in Nederland het auteurscontractenrecht. Dit beschermt de maker tegen de scheve machtsverhouding tussen maker en uitgever. Onderdeel hiervan is het kunnen eisen van een billijke vergoeding, ook wanneer de rechten zijn overgedragen aan de uitgever. Deze mogelijkheid om een additionele billijke vergoeding te eisen staat in artikel 25d van de Auteurswet. Opgemerkt moet worden dat de wetgever bij de memorie van toelichting van de introductie van het auteurscontractenrecht heeft aangegeven dat deze billijke vergoeding nihil zou kunnen zijn bij open gelicenseerde publicaties. Dit veronderstelt dat de uitgever geen enorme marge heeft op deze publicaties.

'Er is meer **beseft** dat hetzelfde **taal**

Hester Benedictus won eind vorig jaar de initiatiefprijs bij de Victorines voor haar Lees Sempel-app. Deze gratis app helpt mensen ingewikkelde brieven van de overheid, woningcoöperaties, verzekeraars en energiebedrijven te lezen met behulp van AI. De winnaar uitgelicht.

Maarten Hafkamp

Freelance journalist, schrijver en scenario-schrijver

Het Victorine van Schaick Fonds onderscheidt jaarlijks publicaties, initiatieven en scripties in het bibliotheek- en informatiedomein. Een overzicht en beschrijving van de andere winnaars van de Victorines 2023 vind je in IP #9-2023.

JE BEDACHT EN ONTWIKKELDE DE LEES SIMPEL-APP TIJDENS EEN AI HACKATHON. WAT IS DE VOORGESCHIEDENIS?

'Ik was beleidsadviseur bij de gemeente Amsterdam op het gebied van zorg en maatschappelijke ondersteuning. In die tijd deed ik een bedrijfskundeopleiding voor de zorg, een MBA Healthcare Management. Daar zat het vak kunstmatige intelligentie in, en ik was daar zo door gegrepen dat ik er thuis mee ben gaan experimenteren. In februari 2023 was er een AI Hackathon in Amsterdam waar ik graag naartoe wilde.'

HAD JE TOEN AL EEN IDEE VOOR EEN APP OM INGEWIKKELDE BRIEVEN EENVOUDIGER TE MAKEN MET AI?

'Omdat ik geen programmeur of designer ben, besepte ik dat ik een goed probleem moest hebben dat je met AI zou kunnen oplossen. Dan kon ik daar misschien een team vinden om samen iets te bouwen. Dus vooraf bedacht ik een brievenversimpelaar, want ik kende dit probleem vanuit mijn werk. Tijdens de AI Hackaton heb ik het idee gepitcht. Ik kreeg een heel goed team bij elkaar van drie programmeurs en een designer. In 24 uur maakten we een werkend prototype.'

EN JULLIE WONNEN ...

'We wonnen de prijs voor de "most mindblowing" toepassing die tijdens de hackathon was gemaakt. We hebben het op sociale media gezet en het kreeg meteen veel aandacht. Mensen reageerden dat ze het een hartstikke relevant probleem en een heel goed idee vonden. Er kwam aandacht voor in de media en de staatssecretaris van Digitalisering heeft het in talkshow Op1 zelfs als voorbeeld genoemd van hoe AI ook de overheid kan gaan helpen.'

TOEN HEBBEN JULLIE BESLOTEN DE APP OOK ECHT TE GAAN ONTWIKKELEN?

'Ja, we hebben met het hackaton-team eerst een versie voor de iPhone ontwikkeld, en die sloeg meteen aan. Er waren verontwaardigde reacties van Android-gebruikers dat er voor hun mobiel geen versie was. Die is inmiddels sinds juli ook gratis beschikbaar.'

LEESSIMPEL IS 'NOT FOR PROFIT' EN VOOR IEDEREEN GRATIS. WAAROM?

'We willen het leven voor iedereen een beetje makkelijker maken, maar voor de werkelijke doelgroep is het belangrijk dat de app gratis is. Voor hen kan een euro al te veel zijn, en betalen is een ingewikkelde digitale handeling. Ik heb er een stichting voor opgericht. Met de Victorine kunnen we weer heel veel brieven versimpelen voor onze gebruikers. Dat zijn er inmiddels ongeveer 50.000.'

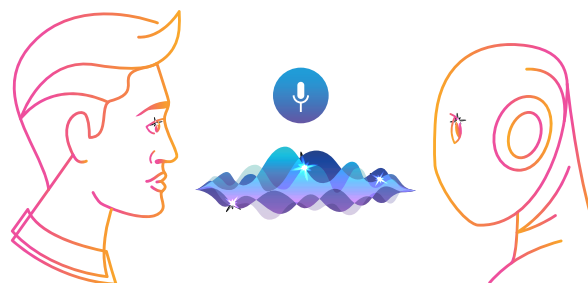
WIE ZIJN DIE GEBRUIKERS?

'Mensen hoeven geen account aan te maken, dus we weten niet precies wie onze gebruikers zijn, maar op sociale media zien we dat de app wordt gedeeld binnen bibliotheken, gemeenten, maatschappelijke organisaties, zorgorganisaties en taalhuizen die cursussen geven aan mensen die net in Nederland zijn komen wonen. Eigenlijk organisaties rondom mensen die moeite hebben met ingewikkelde taal. Laatst zag ik een reactie van iemand met aangeboren hersenletsel die moeite heeft de krant te lezen. Die gebruikt de app nu daarvoor.'

EN ER KOMEN NATUURLIJK NOG STEEDS ORGANISATIES BIJ.

'We hebben een pilot lopen bij een grote zorgorganisatie die mensen thuis begeleidt met hun post. Van hen horen

niet iedereen niveau heeft'

we dat de app niet alleen taal simpeler maakt, maar ook veel stress wegneemt. Als je niet zo goed bent in brieven lezen, raak je gestrest en wordt het nog moeilijker. Doordat het minder stressvol wordt, is het ook weer makkelijker om dan toch de originele brief te lezen.'

JULIE ZEGGEN ZELF: DE APP ZOU HELEMAAL NIET NODIG MOETEN ZIJN. ZE WORDT OVERBODIG ALS DE VERZENDERS BETERE BRIEVEN SCHRIJVEN. ZIJN ORGANISATIES DAAR AL OP INGESPRONGEN?

'Nou, een tijdje geleden mochten we bij het innovatieteam van de Belastingdienst een presentatie geven. En we horen ook wel van organisaties dat ze de Lees Simpel-app gebruiken ter inspiratie om bijvoorbeeld patiëntenfolders of ingewikkelde brieven aan te pakken. Er is in het algemeen steeds meer aandacht voor. Veel organisaties zijn wel bezig hun communicatie te versimpelen, dus er ontstaat toch steeds meer besef dat niet iedereen hetzelfde taalniveau heeft als de schrijvers van de brieven. In Nederland zijn 2,5 miljoen laaggeletterden, maar eigenlijk is het probleem veel breder. Dertig procent van de Nederlanders vindt overheidsbrieven te ingewikkeld.'

'Ik denk dat we in de toekomst veel meer spraak gaan gebruiken om applicaties aan te sturen en informatie te vinden'

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE ONTWIKKELT ZICH RAZENDSNEL. KUN JE DE LEES SIMPEL-APP NOG INTELLIGENTER MAKEN?

'We gebruiken nu een van de beste taalmodellen [van OpenAI via de API/enterprise-omgeving, waar de data niet worden gebruikt om het taalmodel te trainen, red.], maar dat is behoorlijk prijzig. We hopen vooral dat het snel goedkoper wordt. We houden wel de ontwikkelingen in de gaten en testen ook steeds nieuwe modellen in de hoop dat er een beter en goedkoper model komt.'

HEB JE NOG VERDERE PLANNEN ROND DE APP? OF BIJBEHORENDE ACTIVITEITEN DIE JE WILT ONTPLOOIEN?

'Allereerst willen we de app graag nog veel meer onder de aandacht brengen, en we hopen dat mensen daarbij willen helpen. Daarnaast ontwikkel ik momenteel een inspiratieworkshop voor verzenders van brieven, want het probleem moet natuurlijk eigenlijk bij de schrijver worden opgelost en niet bij de ontvanger.'

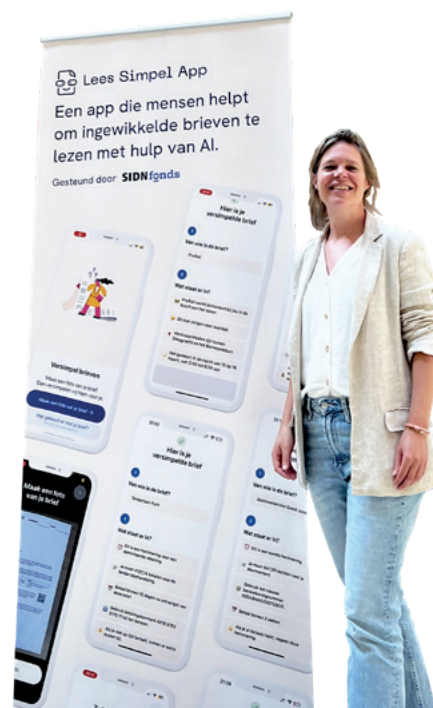
HOE ZOU AI NOG VERDER KUNNEN HELPEN BIJ HET VERWERKEN VAN INFORMATIE BIJ LAAGGELETTERDHEID?

'Ik denk dat we in de toekomst veel meer spraak gaan gebruiken om applicaties aan te sturen en informatie te vinden. Iemand die moeite heeft met lezen en schrijven zou bijvoorbeeld gewoon vragen kunnen stellen aan een overheidswebsite, en die site praat dan terug. Dat is een kwestie van tijd. Technisch gezien kun je met speech-to-text en text-to-speech en AI-gestuurd zoeken en samenvatten al een heel eind komen. Dat zou ook moeten kunnen bij het invullen van formulieren:

het formulier praat tegen je, jij praat terug, en vervolgens wordt het formulier ingevuld. Dit zijn zomaar een paar voorbeelden. Ik hoorde laatst ook van iemand die onzeker is over zijn eigen taalniveau als hij een mail naar een overheidsinstantie stuurt. Die zou wel de omgekeerde versie van onze app willen hebben.'

MET CHATGPT ZOU DAT TOCH AL MOETEN KUNNEN?

'Ja, gewoon een paar korte zinnen of woorden opschrijven en AI schrijft dan op jouw verzoek een officiële mail. Probeer het maar eens. Ik wil echt iedereen aanmoedigen om met AI te experimenteren. We gaan AI straks overal tegenkomen, maar niet alle toepassingen zijn even wenselijk. Daar moeten we het met elkaar over hebben, en dat kan alleen als zo veel mogelijk mensen een beeld hebben van wat het is en wat het kan.'

Collectie Biblia Neerlandica, Antwerpen

Beide boeken bevatten de *Biblia: dat is, De gantsche Heylighe Schrift* (Deux Aes, Petrus Dathenus. Jan Paedts Jacobszoon en Jan Bouwenszoon, Leiden 1608). Alleen de boekomslagen zijn anders.

Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem

Allard Pierson/Universiteit van Amsterdam

Het Nieuwe Testament, dat is: Het Nieuwe Verbont onses Heeren Jesu Christi. Barent Otsz voor Jacob Pietersz Wachter, Amsterdam 1621. *De CL. psalmen des conincklijcken propheten Davids* (Petrus Dathenus). Barent Otsz, Amsterdam 1621.

BOEKEN OVER VAN MENSENHUID

De Nederlandse arts en anatoom Andreas Vesalius, geschilderd door Jean-Baptiste Bertrand, verricht een autopsie – een boek van Vesalius in Brown University Library blijkt in een boekband van mensenhuid te zitten.

Informatieprofessionals zijn specialisten, en velen van hen zijn mateloos geïnteresseerd in een specialistisch onderwerp als bijzondere boekbanden. Vorig jaar verschenen over dit onderwerp twee boeken die ieder op zich heel bijzonder zijn: het ene boek gaat over boekbanden van mensenhuid, het andere over geborduurde boekbanden.

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT
van het Afrika-Studiecentrum,
Universiteit Leiden

Eerst de uitgave over de boekbanden van mensenhuid: *De pelle humana* (Over de mensenhuid). Een veel gekker boekje dan dit is niet te koop. Er zijn veel bibliotheekfielen in de wereld. Dat zijn meestal verzamelaars van bijzondere boeken, en binnen die mensensoort zijn er mensen die bijzondere boekomslagen sparen. Al eeuwenlang blijken sommigen daarvan een fascinatie te hebben voor boekomslagen die niet van dierenleer maar van mensenhuid zijn gemaakt. Met *De pelle humana* hebben Peter IJsenbrant en Ed Schilders een beredeneerde bloemlezing gemaakt van berichten over dit fenomeen. Op het eerste gezicht lijkt dat een grabbelton van citaten. Is het meer?

Macaber

In het voorwoord schets de Tilburgse chirurg Anne Roukema de 'vaak macabere geschiedenissen en verhalen waarin, tot ver in de negentiende eeuw, allerlei bibliotheekfielen verzamelaars de huid gebruiken als een romantische metafoer om favoriete boeken uit hun eigen bibliotheek te verfraaien'. Nuchter constateert hij: 'Chirurgisch-technisch is het verwijderen van mensenhuid niet veel ingewikkelder dan het villen van een konijn.'

PMF-test

Rond boekbanden van mensenhuid doen veel vreemde verhalen en niet te verifiëren claims de ronde. Sinds 2014

KB, Den Haag

P.C. Hooft, *Emblemata amatoria/Afbeeldingen van minne/Emblemes d'amour*. Willem Jansz Blaeu, Amsterdam 1611. Liedboek van Elisabet Reid, 1618-1624.

Arthurus Dentus, *Voet-pat der eenvoudigher menschen. Ofte Den conincklijcken wech tot den hemel*. A. van Herwijck, Utrecht, voor H. Laurensz, Amsterdam, 1614. *Biblia dat is De gansche Heylige Schrift*. Uldrich Cornelisz, Leiden, voor J.E. Cloppenburch, Amsterdam, en I.J. Canin, Dordrecht, 1615.

KB, Den Haag

Voor-, achter-, rug- en snijkant van hetzelfde boek.

BOEKBANDEN: TOT BORDUURWERK

is er gelukkig de zogeheten peptide mass-fingerprinting (PMF)-test, waarbij met een minimum stukje leer van het boekomslag kan worden bewezen of de band van dieren- of van mensenhuid is. Wat leren de 134 korte teksten in dit boekje ons? Allereerst, en dat is de toegevoegde waarde ervan, dat er een hoop onzin over het onderwerp wordt verkocht. Daarnaast verdelen IJsenbrant en Schilders de bloemlezing in nuttige categorieën als 'looien', 'gewaarmerkt' en 'provenance'. Ten derde bevat de uitgave een mooi lijstje van de achttien geverifieerde banden die door de PMF-test zijn gekomen. Zeventien daarvan liggen in Amerikaanse bibliotheken, eentje in de KBR, de Koninklijke Bibliotheek van België – een boek van arts en anatoom Félix Vicq d'Azyr.

36 'portretten'

Van een heel andere orde is *Kijk mij! Geborduurde boekbanden 1585-1670* van Marike van Roon. Formaat, aanpak en omvang van het boek zijn compleet anders (groter, systematischer en dikker). Overeenkomsten zijn er ook. Want ook dit boek is specialistisch en gedegen. Van Roon is dé expert op het gebied. Ze is kunsthistoricus, was eerder verbonden aan de Universiteitsbibliotheek Amsterdam en het Allard Pierson, en promoveerde op katholiek textiel. Een boekenkast van kennis valt om in dit boek, maar Van Roon weet al die kennis goed te doseren en te duiden door

in 36 'portretten' van boekbanden het fenomeen van geborduurde boekbanden onder de loep te leggen.

Van Roon: 'Geborduurde boekbanden uit de Nederlandse zeventiende eeuw zijn zeldzaam. Dat is niet verbazingwekkend: borduurwerk in gouddraad en zijde, vaak met pailletjes en pareltjes bezet, is heel kwetsbaar.' Als je dan ook nog weet dat de boeken intensief werden gebruikt, is het een wonder dat Van Roon erin slaagde om 36 van die banden te vinden, te identificeren en in dit boek uitgebreid te beschrijven.

Gulden snede

Met misschien wel tweehonderd afbeeldingen is *Kijk mij!* een echt bladerboek. Van Roon spuit haar kennis op een mooie manier, en in elk hoofdstuk legt ze een prima link met zowel de geschiedenis van het boek en de kunstgeschiedenis als de historische werkelijkheid. Bij boek 10: 'Dit boek is zonder twijfel een huwelijks-geschenk geweest' – en vervolgens laat ze de speculaties en toeschrijvingen zien. In het hoofdstuk over de gulden snede vertelt ze over de afwerking van boeken en komt 'de versierde snede' ook ter sprake. Sloten, hoeken en plaatjes, gouddraad en pailletten – alles komt aan de orde. Dit boek is veel breder dan de ondertitel 'geborduurde boekbanden' doet vermoeden.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

'Wat leren de 134 korte teksten in dit boekje ons? Allereerst dat er een hoop onzin over het onderwerp wordt verkocht'

Kijk mij!

Geborduurde boekbanden 1585-1670 | Marike van Roon | Sterck & De Vreese | hardcover 9789464710571 | € 35,00 | 216 pagina's

De pelle humana

Over de mensenhuid als boekband – Feiten of fabels | Peter IJsenbrant & Ed Schilders | Stichting Desiderata | hardcover 9789083340203 | € 18,50 | 80 pagina's

'Sloten, hoeken, gouddraad en pailletten – dit boek is veel breder dan de ondertitel "geborduurde boekbanden" doet vermoeden'

IP

**vakblad voor
informatieprofessionals**

**Hybride IP:
papier
en
online**

**IP verschijnt jaarlijks
vier keer op papier en
vijf keer als digitaal magazine.**

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papieren bladen) en als digitaal magazine.

Vragen? Mail dan even naar
redactie@informatieprofessional.nl.

www.informatieprofessional.nl

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GELEZEN
+
GESPOT
+
VAN DE KNVI
+
LIFEHACKING**

OpenAI lanceert Sora om tekst naar realistische video om te zetten

Het bedrijf laat op LinkedIn weten dat 'Sora video's van maximaal zestig seconden kan maken met zeer gedetailleerde scènes, complexe camerabewegingen en meerdere personages met levendige emoties'. De tool wordt nu nog getest in een gesloten bèta, aldus een bericht op informatieprofessional.nl.

@informatieprofessional

@IPnieuws

linkedin.com/company/informatieprofessional

@IPnieuws@mastodon.nl

'Ondanks dat we op verschillende opdrachten zitten, is er veel contact met collega's'

Rogier Post is adviseur informatiehuishouding bij KBenP Informatieprofessionals. Hij heeft veelal uitvoeringsorganisaties geholpen met het verbeteren van hun informatiehuishouding. Momenteel werkt hij bij een cruciale financiële instelling aan het opstellen, vertalen en implementeren van e-mailarchiveringsbeleid. Hierbij vervult hij ook de rol van businessanalist bij het opstellen van requirements.

KBenP
Informatieprofessionals

Gebruikersvriendelijkheid

Wat Rogier met name aantrekkelijk vindt in zijn werk is de veelzijdigheid van het werken bij verschillende opdrachtgevers: 'Het rijksbrede programma Open op Orde zorgt ervoor dat er momenteel veel interessante opdrachten uit te voeren zijn.' Een uitdaging in zijn werk is dat het onderwerp informatiehuishouding niet altijd even belangrijk wordt geworden, vertelt hij. Bij zijn huidige opdracht is Rogier daarom bijvoorbeeld bezig om requirements op te stellen voor een technische oplossing waarbij gebruikersvriendelijkheid een belangrijke rol speelt. 'Zo hopen we het voor gebruikers heel makkelijk te maken om e-mails in het documentmanagementsysteem (DMS) op te slaan. Wat ik fijn vind aan het werken bij KBenP Informatieprofessionals is dat er, ondanks dat we op verschillende opdrachten zitten, met collega's van KBenP veel contact is om elkaar te helpen en van elkaar te leren.'

Wil jij ook organisaties helpen met hun informatiehuishouding? Neem dan contact op met onze adviseur Ferdi Mac Gillavry, 06-43 36 34 34, of stuur je cv en een korte motivatie naar ferdi.macgillavry@kbenp.nl.

COLLECTIES BEVRAGEN MET GENERATIEVE AI

Zijn we in staat om met open source large language models een derde ingang (die van 'vragen') te maken tot de collectie? Een team van onderzoekers dook hier voor korte tijd in en ontdekte onder meer Mixtral.

In het najaar van 2023 kreeg ik te horen dat er een klein budget beschikbaar was voor onderzoek naar generatieve AI-systemen zoals ChatGPT (van OpenAI) of Bard/Gemini (van Google). Het leek mij nuttig om een klein team van voormalig researchers-in-residence te vragen hun licht te laten schijnen op de mogelijkheden van open source large language models (LLM's), de techniek achter generatieve AI.

'De mogelijkheid om in natuurlijke taal complexe vragen aan een collectie te stellen kan helpen bij het zoeken van specifieke informatie'

Zo gezegd, zo gedaan. Het team, bestaand uit Melvin Wevers (assistent-professor digital history, UvA), Thomas Smits (assistent-professor digital history en AI, UvA), Simon Kemper (data scientist, Nationaal Archief) en Marijn Biekart (junior AI-onderzoeker, KB), is aan de slag gegaan om te exploreren wat mogelijk zou zijn. De basale vraag luidde: zijn we in staat om met open source LLM's een derde ingang te maken tot de collectie (voor dit onderzoek werd specifiek de deelcollectie ANP-radionieuwsbulletins gebruikt). Dus dat we naast 'bladeren' en 'zoeken' ook de mogelijkheid hebben tot 'vragen'.

Autonomie hebben

De mogelijkheid om in natuurlijke taal complexe vragen aan een collectie te stellen kan

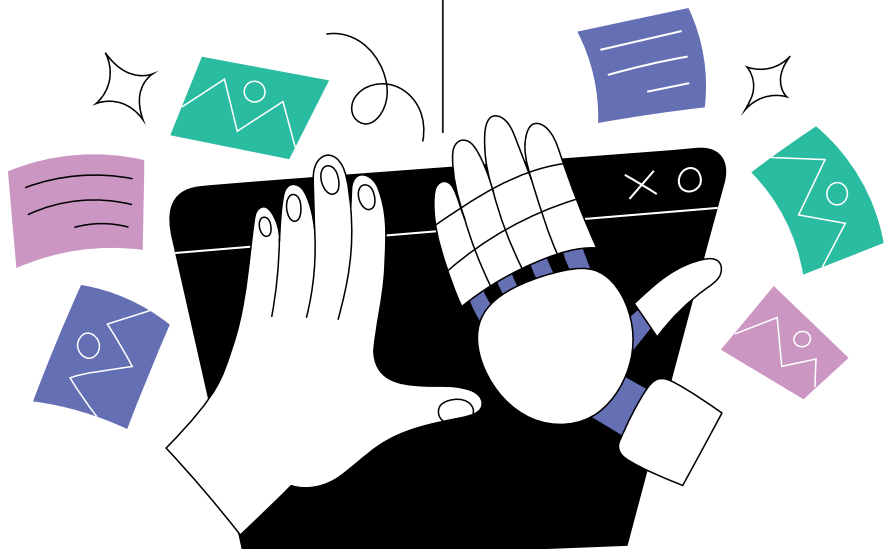
Willem Jan Faber

Research software engineer
bij de KB, de nationale bibliotheek

In de rubriek 'KB Onderzoekskroniek' beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

Engels of Chinees

Tijdens ons kortlopende flitsonderzoek (drie maanden, elke vrijdag) zijn we in staat gebleken om de collectie te verbinden met een bestaand opensourcemodel (Mixtral). Hiermee is het mogelijk om in het Engels vragen te stellen over het archief. Omdat de opensourc modellen met voldoende redeneringsvermogen vooral zijn getraind op Chinees en Engels, is het helaas nog niet mogelijk om dit in het

helpen bij het zoeken van specifieke informatie. Ook kan het analyse van bulkdata eenvoudiger maken. Neem bijvoorbeeld de vraag: 'Hoe vaak is er een advertentie in het Doetinchems Dagblad geplaatst door mijn oma?' Een zoekmachine kan niet veel met zo'n vraag, maar een chatbot kan je begeleiden bij het vinden van het juiste antwoord. Daarnaast is een dergelijk chatsysteem in staat om de brondocumenten die aan de basis liggen van het antwoord direct te tonen. Omdat ik verwacht dat het voor erfgoedinstellingen gebruikelijk wordt om voor hun collecties specifieke chatbots te ontwikkelen, is het noodzakelijk om dit gezamenlijk op te pakken. De trend die ik eerder signaleerde in de periode dat het hebben van een eigen zoekinfrastructuur niet gebruikelijk was (want open source was er niets beschikbaar), zie ik nu opnieuw: commerciële bedrijven bieden de 'vraag'-optie voor collecties aan, terwijl de opensourcwereld achter de schermen heel hard werkt aan een oplossing waarmee de erfgoedinstellingen autonomie kunnen hebben over de extra ingang tot hun collectie.

Nederlands te doen. Het LLM snapt echter wel de Nederlandse context van de documenten. Om het gat van niet-bestaande Nederlandse LLM's te dichten, is onlangs door TNO de kick-off gegeven voor GPT-NL. Het model dat uit dit project voortvloeit zal waarschijnlijk beter in staat zijn vragen in het Nederlands te begrijpen en te beantwoorden, en het zal het hergebruik in de erfgoedsector helpen stimuleren.

Meer onderzoek

Het onderzoeksteam heeft na zijn korte exploratie een aantal lastige vragen weten te adresseren. Een van die vragen is: hoe evalueer je je model zodat je weet dat het geen onzin produceert? Een andere belangrijke vraag (die deels is beantwoord) luidt: hoe sluit je een LLM aan op een bestaande collectie? Meer onderzoek zal de komende tijd uitgebreider antwoord moeten bieden op deze vragen, en met gezamenlijke inzet zal een 'vraag'-ingang bij erfgoedinstellingen hopelijk gemeengoed worden.

Deze bijdrage vind je inclusief alle linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

DE AI-REVOLUTIE

Hoe kunstmatige intelligentie de maatschappij gaat veranderen (en daar nu al mee bezig is) | Maarten Sukel | Uitgeverij Balans | paperback 9789463823098 | € 20,00 | e-book 9789463823470 | € 10,99 | 192 pagina's

Met de komst van de schijnbaar alwetende, vriendelijk pratende app ChatGPT is kunstmatige intelligentie voor iedereen onontkoombaar geworden. Van kunst tot geneeskunde, van onderwijs

tot oorlog: overal sluipt AI het leven binnen. En techbedrijven beconcurreren elkaar hevig om zo snel mogelijk nog slimmere vormen op de markt te brengen. Maarten Sukel heeft de afgelopen tien jaar aan veel vormen van AI gewerkt en is momenteel bezig met zijn proefschrift over AI aan de Universiteit van Amsterdam. Intussen heeft hij ook een boek uitgebracht waarin hij van binnenuit beschrijft hoe de nieuwe technologie de samenleving verandert. Wat is AI eigenlijk? Hoe werkt ze? Wordt de mens

ingehaald door zijn eigen creatie? Wat moeten we ervan denken als de ontwikkelaars zelf om een pauze gaan roepen? AI doet de grenzen tussen werkelijkheid en fictie vervagen, kan stereotypen versterken en voor meer ongelijkheid zorgen, maar ze kan ook bijdragen aan oplossingen voor grootschalige problemen als vergrijzing, dreigende voedseltekorten en de klimaatcrisis. Ze is kortom de grootste kans én de grootste uitdaging van deze eeuw, aldus het boek. <

1000 IDEALE PROMPTS

Voor werk, thuis en ontspanning | Bob van Duuren | Van Duuren Media | paperback 9789463563352 | € 24,99 | 144 pagina's

In een wereld waarin technologie en AI een centrale rol spelen, biedt dit boek een kijk op hoe we AI-tools zoals ChatGPT kunnen gebruiken om ons dagelijks leven te verbeteren. Meer efficiëntie, creativiteit en voldoening, zo wordt beloofd. Het boek is opgedeeld in vijftien hoofdstukken, elk gericht op een

specifiek levensgebied, 'waardoor

het een handige gids kan zijn voor zowel professionals als particulieren'. Een van de aspecten ervan is de focus op interactie met AI-systemen zoals ChatGPT. De lezer krijgt inzicht in hoe deze niet alleen tijdsbesparend kunnen zijn, maar ook kunnen bijdragen aan persoonlijke groei en ontspanning. Het boek biedt een scala aan prompts die zijn ontworpen om de creativiteit te stimuleren en nieuwe manieren van denken te ontgrendelen. Daarnaast nodigt het uit om de grenzen van de AI-mogelijkheden te verkennen. <

PUBLIEKE WAARDEN RONDOM DIGITALE TECHNOLOGIËN

Making the hidden visible: co-designing for public values in standards-making and governance | In-Sight/UvA in samenwerking met I&O Research | 44 pagina's | gratis te raadplegen of te downloaden op uva.nl/

Zestig procent van de Nederlanders heeft geen idee waar zij hun zorgen over digitale technologieën zoals DigiD, sociale media of 5G kunnen uiten. Ze maken zich vooral zorgen over de veiligheid en privacy (71 procent), gevolgd door het gebruik van persoonsgegevens en informa-

tie door bedrijven (57 procent). Dat blijkt uit een enquête, uitgevoerd door I&O Research, als onderdeel van het door de NWO gefinancierde UvA-programma In-Sight. Dat programma richt zich op de rol van publieke waarden bij de (ontwikkeling van) digitale technologie. In de enquête geeft bijna niemand aan zich 'geen enkele zorgen' te maken over de rol van digitale technologieën in de samenleving, en ruim de helft maakt zich (veel) zorgen. Iets minder dan de helft van de Nederlanders is volgens het onderzoek in te delen in de groep die minder zelfredzaam is bij het gebruik van digitale technologie. Deze groep neemt

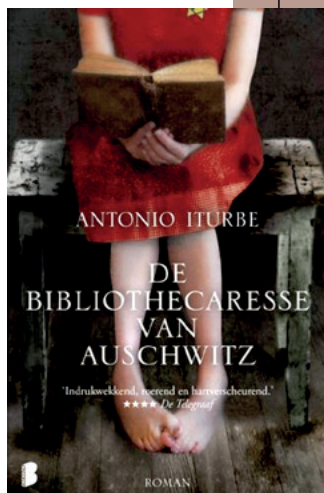

bijvoorbeeld minder vaak maatregelen om zichzelf te beschermen. Alle uitkomsten van het onderzoek zijn samengevat in een rapport. <

DE KINDWIJZER

Leidraad voor kinder- en jeugdjournalistiek in tijden van nepnieuws en desinformatie | Vlaamse Vereniging van Journalisten (VJJ), Arteveldehogeschool | 36 pagina's | gratis te raadplegen of downloaden op keki.be/nl/publicaties/

In Vlaanderen is *De Kindwijzer* verschenen, die als doel heeft het recht van kinderen en jongeren op informatie te beschermen tegen het probleem van nepnieuws en desinformatie. *De Kindwijzer* biedt algemene aanbevelingen en concrete handvatten voor journalistieke bericht-

DE BIBLIOTHECARESSE VAN AUSCHWITZ

Antonio Iturbe, Salva Rubio, vertaling Joke Mayer | Uitgeverij Fontijn | hardback 9789026171277 | € 19,99 | 144 pagina's

Het boek zelf is al twaalf jaar geleden uitgekomen als *La bibliotecaria de Auschwitz*, dat de Spaanse journalist Antonio Iturbe schreef naar aanleiding van een serie interviews met Holocaust-overlevende Dita Kraus. Intussen is het in 31 talen vertaald en bestaat er een graphic novel van in

diverse talen. Sinds deze maand is er ook een Nederlandstalige graphic novel beschikbaar. Het verhaalt over Dita, die als meisje van veertien met haar ouders in het concentratiekamp Auschwitz terecht komt. Pal onder de ogen van de nazi's is er in het geheim een schoolje opgezet. Daar waar boeken streng verboden zijn, verbijgt Dita onder haar jurk de kleinste en meest clandestiene bibliotheek die ooit heeft bestaan. De acht boeken worden door haar en de andere kampgenoten gekoesterd als schatten.

Salva Rubio bewerkte de roman van Antonio Iturbe tot een graphic novel, Loreto Aroca maakte de illustraties. Achter in het boek is een historisch dossier te vinden dat context biedt. Onder andere dit dossier maakt het boek geschikt om rond 4 en 5 mei te gebruiken en thema's als de Tweede Wereldoorlog te illustreren en bespreekbaar te maken, zo suggereert de uitgever. 'Geschikt voor tieners, docenten en bibliothecarissen.'

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatie-professional.nl.

geving die is afgestemd op kinderen en jongeren die hen met respect behandelt en die hun vertrouwen in de media stimuleert. De leidraad is niet alleen nuttig voor kinder- en jeugdjournalisten, maar ook voor reguliere journalisten en redacties die willen blijven inzetten op het verjongen van hun nieuws-publiek, en nog breder voor iedereen die zich bezighoudt met kwalitatieve informatie-verstrekking aan kinderen en jongeren. *De Kindwijzer* werd ontwikkeld binnen het project NieuwsWijsNeuzen met financiële steun van de Vlaamse overheid. <

IMPACT VAN BIBLIOTHEKEN OP BURGER EN MAATSCHAPPIJ

O.l.v. VVBAD, de beroepsvereniging van de informatiesector in Vlaanderen | Politeia Uitgeverij | paperback 9782509043597 | € 29 | digitaal 9782509043993 | € 21 | print en digitaal samen € 40

In dit vijfde boek uit de reeks *Wegwijzer voor bibliotheken en documentatiecentra* wordt ingegaan op hoe bibliotheken een belangrijke rol spelen bij veelbesproken maatschappelijke uitdagingen, waaronder participatie, inclusie, diversiteit, dekolonisatie, duurzaamheid, innovatie en impact-

meting. In diverse bijdragen van professionals uit het werkveld in

Vlaanderen wordt dit in drie delen uitgewerkt. In het eerste deel vertellen collega's uit de openbare bibliotheken van Hasselt en Brugge hoe zij hun 'scholenwerking' organiseren. Met projecten als een boekenproeverij of een poëzie-wandeling dompelen ze leerlingen onder in het ruime aanbod van de bibliotheek. Ook kunnen leerlingen zelf aan de slag met bronnenmateriaal. In het tweede deel ligt de nadruk op 'bibliotheken en samenleving': vanuit een Europese kijk op de bibliotheekwerking en democratie naar Vlaamse best practices. Het laatste deel gaat over impact creëren, meten en evalueren. <

BIBLIOTHEKEN, BOEKEN, BUITENLAND

Ze zijn niet te missen, de twee blauwe papieren figuren van de Franse kunstenaar Jean Jullien in warenhuis Le Bon Marché in Parijs. Beide maken onderdeel uit van de tentoonstelling *Mise en Page*, die 'het rijk verkent van boeken, bibliotheken en alles wat met het geschreven woord te maken heeft'.

Wat: tentoonstelling *Mise en Page*
Wie: curator Sarah Andelman, kunstenaar Jean Jullien
Waar: Le Bon Marché
 Rive Gauche, Parijs

De tentoonstelling is samengesteld door Sarah Andelman, voormalig image director van Colette en uitgever van Just An Idea Books. Op de begane grond presenteren gerenommeerde boekwinkels van over de hele wereld hun merkartikelen, en er zijn presentaties van unieke samenwerkingen tussen uitgevers en boekenliefhebbers. Op de tweede verdieping is de sectie Just an Idea Books and Friends te vinden, waar Andelman vijf nieuwe boeken presenteert naast de ze-

ventien die ze sinds 2021 heeft gepubliceerd. Julliens twee figuren zijn al op diverse andere plekken in de wereld neergestreken, en nu is het dus de beurt aan Parijs. De ene figuur verdiept zich in een boek, de andere strekt zijn wiebelende lange armen uit naar de balkons van het gebouw. De illustraties van de kunstenaar, met levendige kleuren en levensgrote boeken, sieren ook het café van het warenhuis.
 > *Mise en Page* is nog te zien tot en met 21 april 2024.

Wat: Twisted Brick Shell
Concept Library
Wie: HCCH Studio
Waar: Longyou,
Zhejiang, China

Lezen, mijmeren, reflecteren. Op afstand van de drukke stad, ruraal tussen het hoge gras. In het Chinese Longyou is onlangs een spiraalvormige schaal van baksteen verrezen 'als conceptbibliotheek voor de lokale gemeenschap'. Het bouwwerk heeft een diameter van 10 meter en een hoogte van 5 meter. Het licht wordt gefilterd door een opening in het dak en gaten in de muren zorgen ervoor dat bezoekers tekst in acrylbollen kunnen lezen. De bibliotheek moet fungeren als 'een eigentijdse ruimte voor lichaam en geest'. <

Wat: Geomdan Museum-Library
Cultural Complex
Wie: ArchiWorkshop
en Studio Akkerhuis
Waar: InCheon, Zuid-Korea

ArchiWorkshop en Studio Akkerhuis werken samen aan een gigantisch bouwproject in Geomdan, Zuid-Korea: het Geomdan Museum-Library Cultural Complex. De faciliteit dient een drievoudig doel: als een regionaal logistiek knooppunt voor 65 openbare bibliotheken in Incheon Metropolitan City, als een lokaal centrum voor onderzoek naar en behoud en tentoonstelling van het cultureel erfgoed van Geomdan New Town, en als een symbolisch herkenningspunt dat

natuur en cultuur samenbrengt. De architecten hebben het Geomdan Museum-Library Cultural Complex geconceptualiseerd als een 'levende brug', inclusief groen dak, dat concreet bijdraagt aan het ecosysteem en denkbeeldig de omliggende bergen verbindt. Het moet bezoekers begeleiden op een 'museografische' reis: vanaf de straat naar een serene promenade, langs het meer, tot in het gebouw zelf voor een 'participatieve culturele ervaring in de bibliotheek en het museum'. <

Valerie Thomas

Margaret Hamilton

Grace Murray Hopper

PRACHTIGE LEGACY

Verwonderd kijkend naar de laatste mogelijkheden die de technologie ons kan bieden, vergeten we wel eens waar de basis is gelegd voor al dat moois. Gelukkig hebben we dan de grappige memes van de plaatjes van Star Trek en Starship Enterprise die aangeven welke van die gadgets nu op je telefoon zitten.

De sci-fi-wereld volgend: voel je je in een andere wereld bij het kijken naar films als Dune en Avatar? Interessant is dat de basis van het kunnen kijken naar 3D-films stamt uit 1980 en dat die is gelegd door wetenschapper en uitvinder **Valerie Thomas**. Na afronding van haar studie natuurkunde met *top honors* werkte ze bij NASA aan diverse programma's, waaronder dat voor de Landsat-satelliet. In 1980 kreeg ze het patent op de Illusion Transmitter, die gebruikt wordt voor tv, films en chirurgie, en door NASA om 3D-beelden te genereren van de aarde. Inmiddels zijn we meer dan veertig jaar verder in de tijd en werkt het patent van Thomas nog steeds door in de technologische ontwikkelingen van vandaag.

'Auge Kugel'-methode

Ook in de ontwikkeling van programmeertalen is te zien hoe basisbeginselen doorwerken. Het NASA software- en developmentprogramma dat de maanlandingen mogelijk maakt, heeft een bekende leider: **Margaret Hamilton** van

'Een beetje meer eer en eerbied voor zowel de grondleggers als de technologie zijn gewenst'

het Massachusetts Institute of Technology (MIT). De foto van haar naast stapels uitgedraaide code voor de Apollo-missie is beroemd. Interessant is ook de introductie van haar humoristische termen, zoals FLT's ('funny little things') voor kleine bugs, en haar gebruik van de 'Auge Kugel'-methode om programma's te debuggen. Ofwel: code met het oog bekijken en hiaten opzoeken, iets wat tegenwoordig bijna niet meer lukt met alle gegenereerde en gecompileerde code. Totdat er écht iets misgaat. Dan ga je naar die ene senior engineer, die ene programmeur die het wellicht wel kan uitpluizen. Gelukkig zijn ze er nog, maar voor hoelang? In veel organisaties raken ze *extinct*.

Zuiver programmeren

Wellicht dat de hernieuwde aandacht voor zuiver programmeren nog nét op tijd komt. Zoals voor de zuivere Java-code via de Normalized Systems-methode van de Universiteit Antwerpen en voor de mooie Cobol-code – weer in ere hersteld door het Centrum voor Wiskunde en Informatica (CWI), waarvoor de basis werd gelegd door **Grace Murray Hopper** in 1959. Deze code is hard nodig, hij vormt momenteel de cruciale basis voor ons wereldwijde digitale ecosysteem. Prachtige legacy, van 3D-beelden en zorgsystemen tot internationaal betalingsverkeer. Een beetje meer eer en eerbied voor zowel de grondleggers als de technologie zijn gewenst.

Wouter Bronsgeest,
duovoorzitter van de KNVI.

Super Tuesday op 6 april: Datacenters, de digitale reuzen van Nederland

Elke maand organiseert de KNVI op een dinsdag een webinar met een actueel thema dat relevant is voor informatieprofessionals. Deze Super Tuesday-reeks vormt 'een afspiegeling van de verschillende disciplines binnen de KNVI op het gebied van informatiemanagement, informatievoorziening en informatietechnologie'. Het event op 6 april (16:00-17:30 uur) haakt in op de cruciale rol van datacenters in onze moderne samenleving. Er wordt stilgestaan bij de laatste trends en innovaties in datacenterbeheer, duurzaamheid en kunstmatige intelligentie:

- > Hoe evolueren datacenters om te voldoen aan de groeiende vraag naar opslag, verwerking en connectiviteit?
- > Welke innovatieve technologieën worden gebruikt om de efficiëntie van datacenters te verbeteren en hun ecologische impact te verkleinen?
- > Hoe kunnen informatieprofessionals profiteren van de mogelijkheden die datacenters bieden voor gegevensbeheer, analyse en veiligheid?

Voor KNVI-leden is deelname gratis, niet-leden betalen 25 euro (excl. btw). Voor meer informatie en aanmelden: check de KNVI-website.

BIJBLIJVEN OP ÉÉN PLEK

REALLY SIMPLE SYNDICATION

De afkorting RSS kan meerdere betekenissen hebben, maar de bekendste is 'really simple syndication', wat te vertalen is in 'eenvoudige gelijktijdige publicatie'. RSS heeft de bedoeling om de inhoud van een website ook aan te bieden als een chronologische stroom van berichten op een andere plek. De tool wordt vooral gebruikt bij weblogs, fora, podcasts en nieuwssites om telkens op de hoogte te kunnen zijn van het laatste artikel, de laatste aflevering of het laatste nieuws. Sites van dit type gebruiken publicatiesoftware die naast de reguliere output ook vrij eenvoudig, of zelfs automatisch, een RSS-feed genereren.

RSS is geschreven in de opmaaktaal XML. De XML-bestanden worden RSS-feeds genoemd. Iedere RSS-feed heeft een eigen webpagina. Zo staat bijvoorbeeld het nieuws van de voorpagina van de Volkskrant op deze RSS-feed: <https://www.volkskrant.nl/voorpagina/rss.xml>. Die webpagina kun je niet lezen in je browser, maar de inhoud wordt wel leesbaar wanneer je de URL toevoegt aan een RSS-reader.

RSS-READER FEEDBRO

RSS-readers zijn er in verschillende soorten en smaken, betaald en gratis, als software te installeren op je computer of als webapplicatie of app op je telefoon. Een heel bekende is Feedly. Deze tool biedt echter veel van zijn recentelijk toegevoegde functies, zoals het volgen van X-accounts en het inzetten van kunstmatige intelligentie voor het wegfilteren van niet-relevante inhoud, alleen aan binnen de betaalde versies. Voor wie deze functies niet nodig heeft of het prima vindt om ervoor te betalen, is Feedly een goede keuze. Een volledig gratis alternatief is Feedbro, een

RSS is een internet-klassieker die soms in trek is en dan weer niet. Podcasts werken met RSS-feeds, en bepaalde groepen, zoals journalisten en nieuwsjunkies, zijn blijvend RSS-addicted. RSS is ook gewoon handig, want het zorgt ervoor dat de inhoud van sites die je wilt volgen eenvoudig op één plek toegankelijk is. Een aanrader om dit voor elkaar te krijgen is de RSS-reader Feedbro.

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en informatie-specialist bij de mediatheek van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden

RSS-reader in de vorm van een browser-extensie beschikbaar voor alle bekende browsers.

VOLG OOK SOCIALE MEDIA EN ZOEKRESULTATEN

Met Feedbro kun je vrijwel elke website volgen. Vroeger zag je op veel websites een oranje RSS-logo, maar tegenwoordig duikt dat logo niet zo vaak meer op. Ondanks dat zijn de RSS-feeds meestal wel blijven bestaan en is Feedbro in staat deze automatisch te ontdekken. En dankzij ingebouwde integratie kun je met Feedbro ook de inhoud volgen van socialemedia-accounts op X en LinkedIn en nieuwe resultaten bij de zoekfuncties van sites als YouTube, SlideShare en eBay. Nadat je de browserextensie – zoek op Feedbro in de extensieshop van je favoriete browser – hebt geïnstalleerd, surf je eerst naar de website waarvan je de inhoud wilt volgen. Klik op het Feedbro-icoontje in de balk. Via de optie *Find Feeds in Current Tab* geeft Feedbro je de RSS-feeds waarop je kunt abonneren. Vink de RSS-feed van jouw keuze aan en klik op *Subscribe*.

HANDIGE THIRD PARTY APPS EN FILTEROPTIES

In het zeldzame geval dat Feedbro zelf geen RSS-feed vindt, probeer dan de Chrome-extensie Get RSS Feed URL. Of kijk of de betreffende website een nieuwsbrief aanbiedt. Met de tool kill-the-newsletter.com kun je je met Feedbro abonneren op die nieuwsbrief. De tool zet de nieuwsbrief namelijk om naar een RSS-feed. Gebruik Kiwi Browser, die Chrome-extensies ondersteunt, om Feedbro te laten werken op je Android-telefoon.

Met Feedbro kun je de inhoud die je wilt volgen helemaal naar je hand zetten, zowel de weergave, via de keuze uit verschillende indelingen, als de inhoud van de RSS-feeds. Stel een regel in waarbij Feedbro niet-relevante inhoud wegfiltert of bijvoorbeeld markeringen aanbrengt in, een tag toekent aan of een melding geeft bij een item dat voldoet aan jouw inhoudelijke criteria.

Deze Lifehacking vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

CURSUSAGENDA

G0 opleidingen

2023

MRT-APRIL

21/03 INFORMATION RESEARCH SUPPORT GAAT DOOR

21/03 OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST GAAT DOOR

22/03 ZOEKEN VAN BEELD EN GELUID

28/03 MICROSOFT 365 & SHAREPOINT;
SEARCH EN METADATABEHEER GAAT DOOR

04/04 CUSTOMER JOURNEY IN DE BIBLIOTHEEK

05/04 DE NIEUWE RDA

05/04 AVG, PRIVACY EN DIGITAAL
GEGEVENSBEHEER (ADVANCED)

05/04 OMGAAN MET GRENSOVERSCHRIJDEND
GEDRAG IN DE BIBLIOTHEEK

09/04 AI-CONTENTGENERATOREN EN -BOTS:
AUTEURSRECHT & PRIVACY GAAT DOOR

10/04 INTRODUCTIE FAIR

11/04 INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK

12/04 INTRODUCTIE AI VOOR BIBLIOTHEEK,
MEDIATHEEK EN ONDERWIJS

18/04 KWALITEIT VAN INFORMATIE

19/04 ENCODED ARCHIVAL DESCRIPTION (EAD)